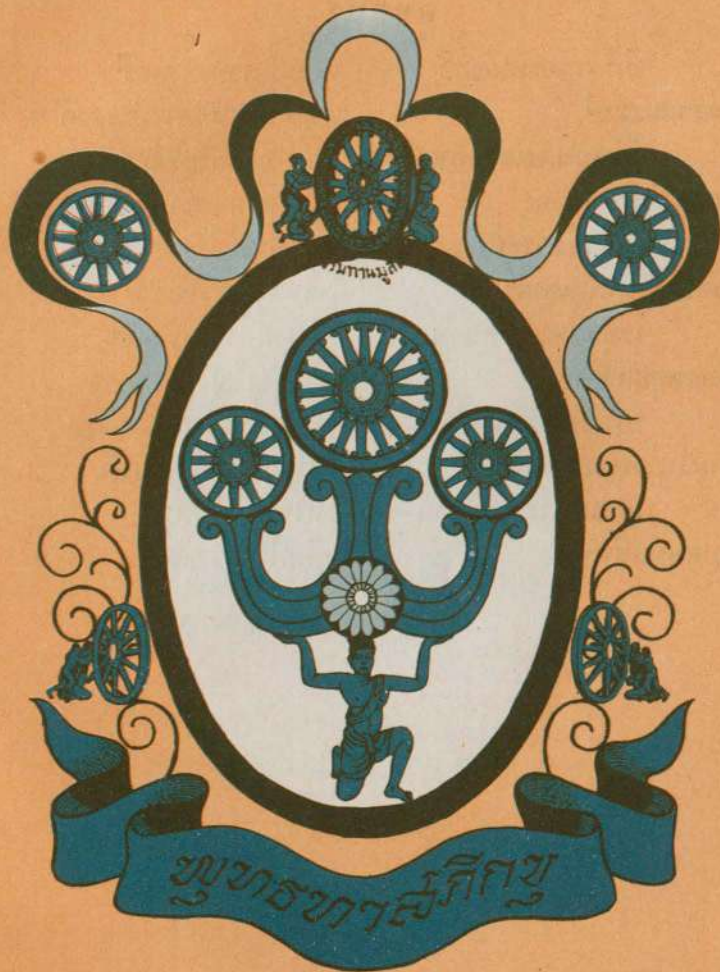

BIA-P.2.3 1/3-16

๑๗๙
คุณพระไม่ตาย และเกิดมาทำไม?

ชุดหมอนล้อ อันดับ ๑๖

อุทิศนา

จักรวรรดิมะมาลัย	จะหมั่นท้าวทั้งราชตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพทททรงประสงค์ ๖
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อย่าง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลูตเดรจฉาน ๖
จะทกขทนทงคินวัน	พิฆาตกนบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรชั้ทพระพทองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศท้าวทั้งราชตรี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

คุณพระไม่ตาย และ เกิดมาทำไม?

โดย

ชุดหมูนล้อ อันดับ ๑๖

อุบาสิกามณฑา เจยพ่วง สร้างไว้เพื่ออุทิศส่วนกุศล

ให้แก่คุณบุญแรม - คุณย่าเต็ม เจยพ่วง

และ คุณตาเจิม - คุณยายฝาย ศีศิริ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๓๐๐๐ เล่ม

๓๐ กันยายน ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

หนทางชนะตาย

ลองอยากตาย ใจสบาย บอกไม่ถูก
ไม่ต้องหนาว ถึงกระดูก นะสหาย
มีแต่ครั้น เครงใจ อยู่ไม่วาย
ไม่เห็นเป็น ภัยร้าย ในมรณา

สมัครตาย ยิ่งสบาย ไปกว่านั้น
ไม่มีปัญหา- หาเหลือ เป็นเชื้อผวา
การจะอยู่ หรือจะตาย คล้ายกันนี้ หว่า
ความชรา หรือเจ็บไข้ ไม่อาจรอ

ตายก่อนตาย ยิ่งสบาย ไปกว่าอีก
เป็นการฉีก “กู” สลาย ไม่เหลือหลอ
ทั้ง “ของกู” ไม่อาจเกิด ประเสริฐพอ
ต่อนั้นหนอ ไม่มีใคร ที่ตายเอย.

พุทธทาส อินทปัญโญ

คำปรารภ

การจัดทำพิมพ์หนังสือชุดกฎหมายคือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรม
แห่ง กิจโดยมีของนายการทศบาลแห่งศาลฎีกา เป็นวัตถุประสงค์
ประสงค์ สอนแก่ผู้ศึกษา และมีความสำคัญ การจัดทำ
กฎหมาย อนุกรมวิธีพิจารณาความอาชญากรรม

วิกรม เป็น วิธีพิจารณาความอาชญากรรม ของชาวสยาม แต่เขาสนใจ
กับเพียงวิธีพิจารณาความอาชญากรรมสำหรับชาวสยาม. ชาวสยาม
วิธีพิจารณาความอาชญากรรม เป็น วิธีพิจารณาความอาชญากรรม และเป็นการ
ศึกษา วิธีพิจารณาความอาชญากรรมของชาวสยาม เพราะเขาสนใจวิธี
ที่จะไปรับแบบกัน ไม่ได้โดย. การพิมพ์วิธีพิจารณาความอาชญากรรม
วิกรม นั้น เป็น ประมวลกฎหมายอาชญากรรม และจะ
พิมพ์ออกแก่กันและกัน ฉบับแรก ทั้งนี้ จะตั้งพิมพ์
พิมพ์นี้สุด.

เป็น ประมวลกฎหมายอาชญากรรม ที่ถูกต้องที่สุด คือ การที่
คน มีความสนใจเป็น เป็นที่พอใจ และมีความสนใจใน
ชนิดนี้ เป็นประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น อยู่ทุกการ
อันดี และตลอดเวลา. ทั้ง ประมวลกฎหมายอาชญากรรม
ที่พิมพ์ ชนิดนี้ จะพิมพ์ ให้ประชาชนทราบ มีความเป็น
มนุษย์ อย่างถูกต้อง และ สมบูรณ์.

ประมวลกฎหมายอาชญากรรม จะตั้งพิมพ์ รัก- วิธีพิจารณาความอาชญากรรม
กตเวทิต์ จะตั้งพิมพ์ ทั้ง วิธีพิจารณาความอาชญากรรม จะตั้งพิมพ์
นี้ดี; จะตั้งพิมพ์ วิธีพิจารณาความอาชญากรรม จะตั้งพิมพ์

คุณพระไม่ตาย.

"คุณพระ" คือ คุณพระพุทธรูป พระธรรม และ
พระสงฆ์ รวมเรียกสั้นๆ ว่า "คุณพระ"; เป็นสิ่งที่ไม่
ตาย. ข้อนี้ เป็นที่รู้จักกันอยู่ โดยทั่วไป ปรินิพพาน^{พุทธ}
ที่ ๕๖๓ ปีของพระเจ้าอโศกมหาราช ก็จะมีสงฆ์^{พุทธ}
๑๕๔๙๙ รูปในพระไตรปิฎกกันทีเดียว; ไม่นาน^{พุทธ}
ก็เป็นสงฆ์ในกาลโพ้นๆ ที่ไหน และเมื่อไร.

เมื่อ "คุณพระ" เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย ใครจะ
ถือ "คุณพระ" ก็โดยกลายเป็นผู้ไม่รู้จักตาย ไปด้วยกัน, ได้
เจ้าโลกิยะพระธรรม ที่ตายไม่ได้ คือศตวรรษ^{พุทธ} ที่มีอยู่
ไม่มีสัตว์บุคคล มีแต่พระและนางพระยาร่วมแต่ของเข
ชาติไทย ตามธรรมเนียม ตามกฎแห่งปฏิภาณ^{พุทธ} ขัน^{พุทธ}
"ตาตา" หรือ "ศตวรรษเป็นเช่นนั้นเอง". ชาติที่พระ
บรมดัตถ์^{พุทธ} ต่อมา ท่าน^{พุทธ} ก็เห็นใจเอาเอา^{พุทธ} ว่าไม่มีสัตว์
บุคคล ผู้เกิดหรือผู้ตาย.

เจตนาตั้งอยู่แต่ใจที่ใจไว้ที่๖ ความหมาย ใจที่ไม่ถึง
 ในสิ่งอื่นคือ เสียเกียรติ ๗๖๖ ความเป็นพุทธบริษัท; ความ
 ละเว้นสิกขาและปฏิบัตินาม จนได้มี "คุณพระ" อยู่ก็มี
 ใจที่ กัมมัตถ์ เสียด้วยกัน ๗๖๖ ความ ก้าวคือ ใจที่
 ความละเว้นของ "๗๖๖" หรือ ความเป็นอันหนึ่งอัน ของ ๗๖๖
 สักขารวมอันสวดสวด จนไม่มี มนุสส ตูเกิดแก่ใจของกัน
 ๗๖๖ ๗๖๖; ก็จะไม่เสียที่ ๗๖๖ ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และ
 ได้พบ พระพุทธศาสนา เป็นใหม่แท้.

๗๖๖ ๗๖๖

ในกษัตริย์ ๗๖๖
 ๗๖๖

ธรรมโอวาท
ของท่านพุทธทาสภิกขุ
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๒๔

พระพุทธวจนानุสสติ

อาตมาเห็นว่า หัวใจของพระพุทธวจนะทั้งหมด
จะมีประโยชน์แก่ความเจ็บไข้ จึงอยากจะมาพูดกันสักหน่อย
ด้วยเรื่อง หัวใจของพระพุทธวจนะ; โดยคิดว่่าก็ทราบ
อยู่แล้ว แต่อาจจะลืมไปก็ได้; เพราะความเจ็บไข้ครอบงำ
อาจจะเพื่อนไปก็ได้ จึงอยากจะมาพูดด้วยเรื่องนี้ เพื่อเป็น
การชักชวน ที่มีประโยชน์ที่สุด ในเวลาเช่นนี้.

หัวใจของพระพุทธศาสนา หรือพระพุทธวจนะ นั้น
อาจจะกล่าวได้หลาย ๆ อย่าง แต่ที่เห็นว่าถูกต้องที่สุด ก็คือ
คำกล่าวสั้น ๆ ว่า "ธรรมะทั้งปวง, อธรรมทั้งปวง, สิ่งทั้งปวง

เป็นเช่นนั้นเอง” ซึ่งโดยบาลีก็คือคำว่า “ตตต” . อาตมา
ยังจำได้ว่า ได้เคยพูดกันถึงเรื่องนี้ เมื่อนานมาแล้ว ลอง
รำลึกดูว่า ได้พูดอย่างไร ?

ตตต ว่าเช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง, ทุกสิ่งเป็น
เช่นนั้นเอง ทั้งสิ่งที่มีเหตุ มีปัจจัย, หรือ **สังขารทั้งปวง**
มันก็เป็นเช่นนั้นเอง ตามแบบของสังขาร; แม้สิ่งที่มีใช้
สังขาร แต่เป็น **วิสังขาร** เป็นอสังขตะ มันก็มีความ เป็น
เช่นนั้นเอง ตามแบบของวิสังขาร.

ถ้าเราเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง จะเป็นอย่างไร ?
ข้อนี้เคยพูดกันแล้ว เพียงแต่ย้อนระลึกนึกถึง ใจความ
เหล่านั้น ก็ควรจะพอ.

ทบทวนกันได้ง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า พวกที่มีเหตุมีปัจจัย
สังขารที่มีเหตุมีปัจจัย มันก็มีการเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป.
การเกิดขึ้นก็เป็นเช่นนั้นเอง, การตั้งอยู่ก็เป็นเช่นนั้นเอง
การดับไปก็เป็นเช่นนั้นเอง. ดังนั้น **ความเกิด** ก็คือความ
เป็นเช่นนั้นเอง, **ความแก่** ชรามันก็เป็นเช่นนั้นเอง,
ความเจ็บไข้ ก็เป็นเช่นนั้นเอง, กระทั่ง **ความตาย** ก็เป็น
เช่นนั้นเอง.

ขอให้ดูให้ดี จงรู้สึกในความจริงข้อนี้ ว่าการที่เรา
 อยู่สบาย มันก็คือ เช่นนั่นเอง, การที่เราต้องเจ็บไข้ มัน
 ก็เช่นนั่นเอง, ถ้าหาย มันก็คือ ความ เป็นเช่นนั่นเอง คือ
 มีปัจจัยที่ถูกต้อง; ถ้าไม่หาย มันก็เช่นนั่นเอง เพราะมัน
 มีปัจจัยที่ไม่ถูกต้อง; ถ้าสมมุติว่า จะคงตาย มันก็คือ
 เช่นนั่นเอง : ถ้าไม่ตาย มันก็คือ เช่นนั่นเอง.

นี่การที่เรามีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งหมดทั้งสิน
 นั้น มันก็กลายเป็นเรื่องเช่นนั่นเอง; จึงมีคำกล่าวว่
 “เราทั้งหลาย มีความเกิดเป็นธรรมดา, มีความแก่เป็น
 ธรรมดา, มีความเจ็บเป็นธรรมดา, มีความตายเป็นธรรมดา,
 มีกรรมเป็นของตน, ต้องเป็นไปตามกรรมที่ทำไว้ ดังนี้”
 ทั้งหมดนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องของเช่นนั่นเอง, เป็นความเป็น
 เช่นนั่นเอง ของสังขารทั้งหลายทั้งปวง.

แต่พระองค์ได้ ตรัสว่า “ถ้าได้อาศัยพระองค์มาเป็น
 เป็นกัลยาณมิตรแล้ว พวกสัตว์ที่มีความเกิดเป็นธรรมดา
 ก็จะพ้นจากความเกิด, ที่มีความแก่เป็นธรรมดา ก็จะพ้น
 จากความแก่, ที่มีความตายเป็นธรรมดา ก็จะพ้นจากความ
 ตาย,

ข้อนี้หมายความว่า อย่างไร? ข้อนี้หมายความว่า
 เมื่อเราได้อาศัยพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็คือได้ฟัง
 พระธรรมของพระองค์, ได้เข้าใจในธรรมของพระองค์ จน
 กระทั่งเห็นธรรมะสูงสุด ที่เป็นเช่นนั้นเองสูงสุด คือความ
 ไม่มีตัวตน. ความไม่มีของตน มีแต่ธรรมชาติแห่งความ
 เป็นเช่นนั้นเอง; **ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง ไม่มีความ
 หมายถึงตัวตนของมันเลย.**

เมื่อมองเห็นความเป็นอนัตตา ไม่มีสิ่งใดควรถือว่าเป็น
 เป็นตัวตน; สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่
 บุคคล; มันจึง**ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครแก่ ไม่มีใครเจ็บ
 ไม่มีใครตาย**; มีแต่สังขารทั้งหลายเป็นไปตามเหตุตาม
 บัจฉัยของมัน เท่านั้น.

นี่เรียกว่า เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง ของสังขาร
 ทั้งปวง ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา; มีแต่สังขารทั้ง
 หลายปรุงแต่งไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, **กฎอิทัปปัจจยตา**
บันดาลให้สังขารเป็นไป. เรามาสมมุติเอาอาการนั้น ๆ ว่า
 เป็นความเกิดบ้าง เป็นความแก่บ้าง เป็นความเจ็บบ้าง

เป็นความตายบ้าง; ถ้าหลงในสมมุติ^๕นี้ ก็จะต้องเป็นทุกข์ เพราะความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

เมื่อได้ **อาศัยพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตร** เห็นความจริงแล้ว ก็เห็นว่าไม่มีใคร ๆ, ไม่มีสัตว์ บุคคลใด, มีแต่ **สังขารล้วน ๆ** เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. ^๕นี้เรียกว่า **เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง** ของสิ่งที่^๕เป็นสังขาร คือมีเหตุ มีปัจจัย **ปรุงแต่ง**ไปตามธรรมชาติ.

ที่^๕นี้มาตุ พวกที่^๕ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เป็นธรรมชาติประเภทสังขตธรรม. **อสังขตธรรมไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง**; พวก^๕นี้ไม่เป็นเหตุ ไม่เป็นผลของอะไร **มีแต่สภาพเป็นเช่นนั้นเอง** ของธรรมชาติส่วนนี้ ซึ่งเรียกว่า **"วิสังขาร"** เป็นที่ดับแห่งสังขารทั้งปวง; เราเรียกกันโดยภาษาธรรมด ๆ ว่า **"พระนิพพาน"**. ธรรมะประเภท^๕นี้ **ว่างจากการปรุงแต่ง จึงว่างจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.**

แม้ว่า **สังขาร**ทั้งหลาย จะมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าบุคคลมองเห็นวิสังขาร หรือภาวะแห่งการไม่ปรุงแต่งแล้ว **สิ่งที่มีการปรุงแต่ง** ก็หมดความหมายไปเอง; เพราะว่ามันว่างจากสิ่งที่^๕เป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล.

ให้พิจารณาเห็นว่า ในที่ทุกแห่ง **ไม่มีอะไรที่เป็นตัวเป็นคน.** ที่เกิดเป็นตัวเป็นคนขึ้นมา ก็เพราะเราเข้าใจเอาเอง, เราสมมุติกันเอง เพราะเราไม่รู้.

เมื่อได้อาศัยพระพุทฺธองค์เป็นกัลยาณมิตร จึงได้รู้ว่า สังขารทั้งปวงเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย มีอาการต่าง ๆ กัน, ถูกเอามาสมมุติยึดถือ ให้เป็นเกิด เป็นแก่ เป็นเจ็บ เป็นตาย, แล้วก็เข้าใจตัวเองว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเจ้าของ ผู้กระทำการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น.

ถ้าเข้าใจถึงหัวใจของพระธรรม หรือของพระพุทฺธ-
วณะแล้ว ย่อมไม่เกิดความรู้สึกว่า มีอะไรที่เป็นตัวเป็นคน,
ไม่มีอะไรที่น่าเอา เป็นตัวเป็นคน, **ไม่มีอะไรที่ควรเอา เป็น**
ตัวเป็นคน, ไม่มีอะไรที่น่าเป็น ด้วยความยึดถือว่าเราเป็น
หรือใครเป็นนั่นเป็นนี่.

นี้เรียกว่ามัน เป็นเช่นนั้นเอง; แล้วก็ไม่น่าเอา
ไม่น่าเป็น มาเป็นของเรา. ถ้าเห็นอย่างนี้จิตก็ไม่จับฉวย
อะไร, ไม่จับฉวยเอาอะไรมาเป็นตัวเป็นคน หรือเป็นของคน,
ไม่จับฉวยเอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของคน.
ไม่มีอะไรที่จะต้องจับฉวยเอา มา เป็นตัวคนของตน, และ

จับฉวยเอามาเป็นตัวตนของคนก็ไม่ได้ มันทำไม่ได้ เพราะว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง; เพราะว่ามันว่างจากความเป็นตนหรือของตน มันเป็นเพียงกิริยาแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังขาร ที่มีการเปลี่ยนแปลง.

สังขารล้วน ๆ ตามธรรมชาติ โดยกฎของธรรมชาติ มันก็เปลี่ยนแปลง; นี้เราเรียกว่ากิริยา. แต่ถ้าจิตมันโง่ไปเอากิริยานั้นมาเป็นของตน มันก็กลายเป็นกรรม แล้วก็จะมีผลกรรม สำหรับจิตที่หลงยึดถือเช่นนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดคำกล่าวที่ว่า เรามีกรรมเป็นของตน จะต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น.

ถ้าเราเห็นความเป็นเช่นนั้นเองเสียแล้ว มันก็ต้องไม่เป็นการทำกรรม เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงของสังขาร จึงเรียกว่า เป็นกิริยา เท่านั้น, เห็นอย่างนั้นแล้วก็ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ จิตก็จะยอมไปเพื่อพระนิพพาน อันเป็นความดับ ไม่มีอะไรเหลือ สำหรับเวียนกลับมาเกิดอีก.

ทีนี้ เมื่อถึงคราวที่สังขารร่างกายนี้ มันจะดับของมันเองตามธรรมชาติ ให้จิตนี้สมักรดับไม่เหลือ, สมักรใจ

ดับไม่เหลือ ; มีความร้ออยู่แก่ใจว่า ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน
เป็นเพียงภิกษุของสังขารตามธรรมดา ก็จะมีศรัทธาไม่
เหลือ, หรือจะถึงกับพอใจ ที่จะดับไม่เหลือ ก็พอใจใน
พระนิพพาน.

ถ้ายังเหลืออยู่ ก็มีการเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร ;
ถ้าดับไม่เหลือก็เป็นนิพพาน ; จึงควรจะมีศรัทธา ดับไม่
เหลือ. อย่าให้ต้องน้อยหน้าอนาถบิณฑิกเศรษฐี. เศรษฐี
คนนั้น ได้ยินได้ฟังเรื่องอนัตตา เรื่องดับไม่เหลือ ; ในวาระ
สุดท้าย ก็ยังเอาตัวรอดได้ ดังที่ปรากฏเรื่องในพระบาลีนั้น ๆ.

นี่เราคือ เป็นพุทธบริษัทมานาน เข้าใจธรรมะนี้ จึง
สามารถที่จะดับไม่เหลือ โดยที่ไม่ต้องน้อยหน้ากัน ; โดย
กระทำในใจให้ถูกต้องว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวง มันเป็น
เช่นนั้นเอง. สังขารที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ก็เป็นเช่นนั้นเอง
ตามลักษณะของการปรุงแต่ง หรือสังขาร.

การปรุงแต่งนี้เราเรียกกันว่า สังขาร : พวกที่เป็น
สังขาร ก็เช่นนั้นเอง ไปตามแบบของสังขาร ; พวกที่เป็น
วิสังขาร มันก็เป็นเช่นนั้นเอง ไปตามแบบของวิสังขาร ;
จึงกล่าวได้ว่า ธรรมทั้งปวง ทั้งสังขาร และวิสังขาร มันเป็น
เช่นนั้นเอง.

ขอให้ เป็นเช่นนั้นเอง มาปรากฏแก่จิตใจของเรา
 อยู่ตลอดเวลา ความทุกข์ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ สมตามที่
 ตรัสว่า “ได้อาศัยพระพุทธองค์ เป็นกัลยาณมิตรแล้ว พวก
 ที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ก็พ้นจากความเกิด, พวกที่มี
 ความแก่เป็นธรรมดา ก็พ้นจากความแก่, พวกที่มีความ
 เจ็บเป็นธรรมดา ก็พ้นจากความเจ็บ, พวกที่มีความตาย
 เป็นธรรมดา ก็พ้นจากความตาย” ดังนี้.

โดยปกติ เราก็มองเห็นข้อ^๕อยู่ จิตก็ไม่ยึดมั่น
 ถือมั่นอะไรให้เป็นทุกข์; และ เมื่อดังกราวที่สังขาร ร่างกาย
 นั้นจะดับลงไป ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์, เห็นว่า มันเป็นเพียง
 กิริยา - เป็นกิริยา - เป็นกิริยา; ไม่ใช่การกระทำกรรมของ
 บุคคลผู้เป็นตัวตน. จิตที่เห็นธรรมะแล้ว ไม่มีอะไรเป็นตัวตน
 แล้ว แม้แต่การแตกดับแห่งสังขาร^๕ ก็เป็นเพียงกิริยาของ
 ธรรมชาติ.

เกี่ยวกับการดับ^๕ มันต้องมีแน่ จึงอยากจะให้รู้จัก
 ทำในใจว่า **ถ้าจะต้องดับลงไปจริงๆ ในเวลานี้ จะทำในใจ**
 อย่างไร. ข้อ^๕ได้เขียนไว้เป็นคำกลอน เอมามาอ่านให้ฟัง
 สำหรับจะ ระลึก **เมื่อดังขารนี้จะแตกดับไป** ตามธรรมดา
 ของสังขาร. คำกลอนนั้นนี้มีว่า :-

สิ่งปรุงแต่ง ทั้งหลาย ไม่เที่ยงทนอ
มันเกิดก่อ ตามหน้าที่ มีสังขาร
แล้วก็ดับ เป็นธรรมดา ตามอาการ
ไม่อยู่นาน มันเป็น เช่นนี้แล.

สังขารกลุ่ม น้หนอ ก็เหมือนกัน
จะสิ้นสุด ลงในวัน นี้เป็นแน่
ไม่มีใคร เกิดหรือตาย มีได้แต่
สังขารแท้ ๆ มันจะดับ โดยธรรมดา.

ความสงบ มีเพราะดับ แห่งสังขาร
มันดับเย็น เป็นนิพพาน สันต์สังสาร
นามรูปนี้ ดับวันนี้ เป็นกิริยา
ไม่มีเชื้อ กลับมา เกิดอีกเลย.

ขอให้หัดทวนในใจ ให้เห็นชัดอยู่เสมอไป คงข้อ
ความต่อไปนี้ ฟังอีกครั้งหนึ่งนะ :—

สิ่งปรุงแต่ง ทั้งหลาย ไม่เที่ยงทนอ
มันเกิดก่อ ตามหน้าที่ มีสังขาร
แล้วก็ดับ เป็นธรรมดา ตามอาการ
ไม่อยู่นาน มันเป็น เช่นนี้แล.

สังขารกลุ่ม น้หนอ ก็เหมือนกัน
จะสิ้นสุด ลงในวัน— น้เป็นแน่

ถึงแม้ว่า มันจะสิ้นสุดลงในวันนี้ ก็ให้ถือว่า :-

ไม่มีใคร เกิดหรือตาย มีได้แต่
สังขารแท้ๆ มันจะดับ โดยธรรมดา
ความสงบ มีเพราะดับ แห่งสังขาร
มันดับเย็น เป็นนิพพาน สิ้นสังสาร
นามรูปนี้ ดับวันนี้ เป็นกิริยา

คือถ้า นามรูปนี้จะดับวันนี้ ขอให้เป็นเพียงกิริยา
กิริยาไม่ใช่กรรม ไม่ใช่การกระทำที่จะมีผลใด ๆ เป็นเพียง
กิริยาของธรรมชาติ ของสังขาร ที่ปรุงแต่งตามธรรมชาติ.

ไม่มีเชื้อ กลับมา เกิดอีกเลย.

นี่คือ หัวใจของพระพุทธวจนะทั้งหมด สรุปรวม
อยู่ที่ว่า ทั้งสังขาร และวิสังขาร เป็นเช่นนี้เอง. เมื่อมัน
แสดงความเป็น เช่นนี้ ก็ไม่ต้องมีปัญหา, ไม่ควรจะมีปัญหา
จิตปล่อยวาง — วาง — หรือว่าง จากความยึดถือใดๆ โดย
ประการทั้งปวง.

ต่อไปนี้ จะสวดพระบาลีให้ฟังสักหน่อย. ขอให้
ตั้งใจอีกที ตั้งใจฟังให้ดี หลับตา สำรวมจิตใจ แล้วฟังให้ดี :-

สัพเพ สังขารา อนิจจา สัพเพ สังขารา ทุกขา
 สัพเพ ธัมมา อนัตตาทิ ยะทา บัญญาเย บัสนสเสติ
 อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทฺธิยา
 สังขารา ประระมา ทุกขา เตสัง วูปะสะโม สุโข
 นิพพานัง ประระมัง สฺญญัง นิพพานัง ประระมัง สุขัง
 นิพพานัง ประระมัง ะทนต์ติ พุทฺธา.

อิติปิ โส ภะคะวา, อะระหัง, สัมมาสัมพุทฺโธ,
 วิชาจะระณะสัมบูรณ์, สุคะโต, โลกะวิทู, อะนุตตะโร
 ปุริสะทมมะสาระถิ, สัตถา เทวะมะนุสสานัง, พุทฺโธ,
 ภะคะวา ตี.

สวักขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, สันทิฏฐิโก,
 อะกาลิโก, เอหิปัสสิโก, โอปะนะยิโก, บัตถัจจัง เวหิตัพโพ
 วิญญูหิ ตี.

สุปะฏิบันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุกุ-
 ประฏิบันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ญาเยปะฏิบันโน
 ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามัจฉิปะฏิบันโน ภะคะวะโต

สาวะกะสังโฆ, ยะทิทัง, จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญญะ
 ปุริสะปุคคะลา, เอสะ ณะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อาหุ-
 เนยโย, ปาหุเนยโย, ทักขิณเณยโย, อัญชะลิกะระณียโย,
 อนุตตะรัง, ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ

อิฉิตัง บัตติตัง ตุมหัง จิปปะเมวะ สะมิขณะตุ
 สัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท บัณณะระโส ยะธา มะณิ-
 โขติระโส ยะธา. สัพพิตโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ
 มาเต ะวัตวันตะรายโย สุขี ทิมายุกิ ณะวะ อะภิวาทะนะ-
 สीलิสสะ นิจัง วุทธาปะจายิโน จัตตาริ รัมมา วัทณันติ
 อายุ วัฒนโธ สุขัง พะลัง.

เป็นอันว่า อาตมาได้มาเยี่ยม ด้วยเสียง ด้วยการ
 กระทำ^๕ สมตามความตั้งใจของอาตมาแล้ว. ขอให้คุณพระ
 สามารถดำรงจิตใจ ที่น้อมไปเพื่อความดับไม่เหลือ ไม่มี
 ความทุกข์แต่ประการใด เพราะกรเห็นความเป็นเช่นนั้น^๕เอง
 ของสิ่งปวง ทั้งที่กล่าวมานี้ จงทุก ๆ ประการเถิด.

ทศก่อนทศ

ทศเมื่อทศ ย่อมกลายเป็นหนึ่ง
ทศไม่มีดี ได้เป็นหนึ่ง ๘ ทศใหม่
ทศทำใหม่ เพียงให้ เขาใส่ใจ
ทศใช้โดย นั่นคือทศ เสียก่อนทศ

ทศ ก่อนทศ ใช้กลายเป็นหนึ่ง
แต่กลายเป็นหนึ่ง สิ่งที่ไม่สูญหาย
ที่แท้คือ ความทศ ที่ไม่ทศ
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิด แล

ดีสุดที่ ย่อมสอน ย่อมสอน
เหมือนคนสอนคน ทางคน คนสอนคน
แต่เป็นความ คนสอน คน ไม่สอนแปล
๘ คราวแรก คราวนี้ ได้ ไม่ทศเลย ๕

พจนานุกรม

ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด

ธรรมเทศนา

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ที่โมกขพลาราม ไซยา

เมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

เอตํ ภยํ มรณํ เปกฺขมาโน

โลกามิสํ ปชฺชเห สนฺติ เปกฺโข—ติ

ธมฺโม สกฺกจํ โสตพฺโพ—ติ

ณ บัดนี้ จะได้อวดแสดงธรรมเทศนา เป็นเครื่องตักเตือน
คนเจ็บไข้ จงตั้งใจฟังดังต่อไปนี้ :—

ชนชื่อว่าความเจ็บไข้ นั้น เห็นว่าเป็นของ
ธรรมดาที่จะต้องมาแก่งสังขารทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์
หรือสัตว์ชนิดไหน ; เพราะเหตุว่า สังขารทั้งหลายจะต้อง
มีความเปลี่ยนแปลงไป. เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็
ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งขึ้น ๆ และลง ๆ : เปลี่ยนแปลงไป
ในทางขึ้นก็สุขสบายดี ; แต่ถ้าเปลี่ยนแปลงมาในทางลง ก็คือ
ความเจ็บไข้, และเมื่อสังขารทั้งหลายมีอายุมากขึ้นตามลำดับ
แล้ว ก็มีแต่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางเจ็บ ๆ ไข้ ๆ นี้แหละ
คือข้อที่จะต้องมองให้เห็นตามที่เป็นจริง ว่า สังขารทั้งหลาย
ย่อมจะเป็นอย่างนั่นเอง.

สรุปความได้ว่า ความเจ็บ ๆ ไข้ ๆ นั้นมันเป็นธรรมดา
ของสังขารทั้งหลาย.

ทีนี้จะได้พิจารณากันต่อไปว่า ความเจ็บไข้มีมา
มาทำไม? ควรจะพิจารณาให้เห็นว่า ความเจ็บไข้มีมา
สำหรับจะตักเตือน. ความเจ็บไข้ ไม่ได้มาสำหรับให้เป็น
ทุกข์หรือเสียใจ, ไม่ต้องมีเรื่องที่จะต้องเป็นทุกข์ หรือเสียใจ;
จะเป็นทุกข์หรือเสียใจก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะสังขาร

ต้องเป็นอย่างนั้นเอง. แต่ที่แท้แล้ว ความเจ็บไข้มิได้มา
 เพื่อให้เป็นทุกข์ หรือเพื่อให้เสียใจ; **แต่จะมาเพื่อทดสอบ**
ให้ฉลาด, มาเพื่อส่งสอนให้ฉลาด, หรือจะมาเพื่อบอกให้
เตรียมเนื้อเตรียมตัว สำหรับการคับไม่เหลือแห่งความทุกข์.

ถ้ายังเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร มันก็ต้องเป็นทุกข์
 ด้วยความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย; ถ้าจะ
 ไม่ให้มี ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็ต้อง
 ออกจากเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร. **เดี๋ยวนี้ ความเจ็บความไข้**
ได้มาทดสอบ ได้มาแสดงให้เห็นแล้วว่า **มันเป็นอย่าง**
นี้เอง. ถ้าต้องการจะพ้นจากความเป็นอย่างนี้ **คือความ**
เจ็บไข้แล้ว ก็ต้องเตรียมตัวสำหรับ **ความคับไม่เหลือ.**

ความคับไม่เหลือ เป็นความคับของสังขาร

อย่ามีเชื้อเหลือมาเกิดอีกต่อไป; ถึงแม้ว่าร่างกายยังไม่ทัน
 จะแตกดับ จิตใจก็สมัครดับ, เรียกตรงๆ ว่า **สมัครตาย**
เสียก่อนตาย : เราจะมี การปลงลงไป ในทุกสิ่งทุกอย่าง ว่า
 หมดยุติแล้ว สิ้นเรื่องกันที.

เราจะต้องรู้สึกว่าจะขึ้นเวียนว่าย อยู่ในวัฏฏสงสาร
 ก็จะต้องเป็นอย่างนี้ **ไม่มีที่สิ้นสุด**; ถ้าต้องการจะหยุดจะพัก

มันก็ต้องไม่เป็นอย่างนี้ ก็ด้วยความรู้สึกของสังขารนั้นๆ ว่า เป็นตัวเราหรือเป็นของเราเสีย.

สังขารมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา; ถ้าเราไปยึดถือ เอาว่า สังขารเป็นของเรา ความเจ็บไข้มันก็จะกลายเป็นของเรา. เรากรู้สึกเป็นทุกข์ เสียใจและน้อยใจ. ถ้ามาตั้งใจ กันเสียใหม่ ให้เด็ดขาดลงไป ด้วยสติปัญญา หรือด้วยกำลังจิต อันเข้มแข็ง ว่าเรื่องของสังขาร ก็จงเป็นไปตามเรื่องของสังขาร อย่ามาเป็นเรื่องของเรา.

เรื่องของสังขาร ย่อมไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา; แต่เรื่องที่เรารรณานันเป็นเรื่องหยุด เรื่องดับ เรื่องสงบ เรื่องเย็น เป็นนิพพาน. จิตจะต้องมองให้เห็นอย่างนี้เสียก่อน จึงจะไม่ถือเอาเรื่องของสังขาร มาเป็น เรื่องของเรา, ให้สังขารเจ็บไข้ทำลายไปตามธรรมดา จิตไม่ถือเอา ความเจ็บ ความไข้ หรือความตายนั้นเป็นของเรา. จิตจะไม่ผูกพันกับความเจ็บไข้และความตาย; แต่เปลื้องออกมาเสีย สู่ความเป็นอิสระ.

นี่แหละคือคำเตือนของความเจ็บไข้ มัน มาเตือน ไม่ได้มาสำหรับให้เราเป็นทุกข์ หรือเสียใจ; แต่มาเตือนว่า

จงเตรียมตัวไว้ให้พร้อมสำหรับความคับไม่เหลือ แห่งความ
รู้สึกตัวกว่าของกู โดยใจความก็คือ คับตัวกู ดับของกู
เสีย.

ในการเตรียมตัวเตรียมใจสำหรับจะคับไม่เหลือ นี้
จะแยกออกเป็น ๓ อย่าง คือ:—

เรื่องที่ ๑. ให้มีความระลึกว่า เรื่องที่คนเราจะ
ต้องประพฤติกกระทำ ในเรื่องโลกียะวิสัย ต่าง ๆ นานานั้น,
เป็นเรื่องโลก ๆ ทั่วไปนั้น บัดนี้ เราได้ทำเสร็จแล้ว ได้ทำ
ครบถ้วนแล้ว : ได้เลี้ยงบุตร ภรรยา เพื่อนฝูง มิตร สหาย
หรือได้กระทำทุกอย่างแล้ว ที่เป็นเรื่องของโลก ๆ ก็ได้ทำ
เสร็จแล้ว นี้เรื่องหนึ่ง.

เรื่องที่ ๒. เรื่องบุญกุศลต่าง ๆ นานา เรื่องทาน
เรื่องศีล เรื่องสงเคราะห์ สาธารณะประโยชน์อะไรก็ตาม
ที่เป็นเรื่องบุญเรื่องกุศล เราก็ได้ทำเสร็จแล้ว, ได้ทำ
เพียงพอแก่ตัดภาพแล้ว, ได้ทำเหมาะสมแก่การที่เกิดมาเป็น
มนุษย์คนหนึ่งแล้ว, ในการที่จะบำเพ็ญกุศล ได้มาก
เพียงไร เราก็ได้ทำเสร็จแล้ว, นี้ก็อีกเรื่องหนึ่ง.

เรื่องที่ ๓. นี้ ก็คือทำความระลึกว่า มันพอกันที
 สำหรับที่จะเวียนว่ายไปในอาการอย่างนี้ ก็มัน พอกันที
 สำหรับที่จะเวียนว่ายไปในสังสารวัฏฏ์ : จะเกิดเป็นมนุษย์,
 ก็จะไปเกิดเป็นมนุษย์อีกมันก็ประสบกันอย่างนอก พอ
 กันที; แม้จะไปเกิดเป็นเทวดา ก็ยังจะต้องตาย ยังจะ
 ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนเพราะกิเลส ไม่ได้ไปกว่ามนุษย์ ก็พอ
 กันที สำหรับที่จะไปเกิดเป็นเทวดา.

ถ้าเราทำบุญทำกุศลไว้ก็ได้ เกิดเป็นเทวดา นี้แน่
 นอน; แต่ว่าเกิดเป็นเทวดาแล้วไม่ใช่ว่าจะพ้นทุกข์ ยังคง
 มีกิเลสสำหรับเป็นเหตุให้มีความทุกข์ มีความกลัว มีความ
 เจ็บไข้ในทางจิตใจ คือกิเลสเบียดเบียนอยู่เสมอ; ทำบุญ
 เพื่อเกิดเป็นเทวดานักพอกันที.

ทีนี้แม้ว่าจะสูงขึ้นไปกว่านั้น ในบางครั้งบางคราว
 บางชาติ เราก็ เกิดเป็นพรหม ก็เป็นเทวดาชั้นสูงสุด;
 แต่แล้วมันก็ยังมัวมีตน สำหรับที่จะต้องตายอยู่นั่นเอง,
 ยังมีความยึดมั่นถือมั่นว่า ตัวกูอยู่นั่นเอง, ยึดมั่นว่าอะไรๆ
 เป็นของกูอยู่นั่นเอง. แม้พวกพรหมก็มีตัวกูมีของกู ที่เข้มข้น
 ไม่อยากจะตาย เพราะว่าสบายมาก ก็เลยไม่อยากจะตาย;

แต่แล้วมันก็ต้องตาย. พวกพรหมก็ **ยังต้องเป็นทุกข์** เพราะ **ความตาย**; เพราะฉะนั้นพวกมันที่ **สำหรับที่จะไปเกิดเป็นพรหม.**

นี่เรียกว่า **พอกันที** **สำหรับที่จะเวียนว่ายไปในสังสารวัฏฏ์** : เกิดเป็นมนุษย์อีกก็ไม่ไหว, เกิดเป็นเทวดาก็ยังไม่ไหว, เกิดเป็นพรหมก็ยังไม่ไหวอีก **อยู่นั่นเอง**; เพราะฉะนั้นพอกันทีสำหรับสังสารวัฏฏ์ **ขอให้ระลึกอย่างหนึ่ง** ด้วยอีกเรื่องหนึ่ง.

รวมกันก็เป็น ๓ เรื่องด้วยกัน **คือระลึกว่าเรื่องโลก ๆ ก็ทำได้เสร็จแล้ว, เรื่องบุญกุศลก็ทำได้เสร็จแล้ว, พอกันทีสำหรับการเวียนว่ายไปในสังสารวัฏฏ์.**

จง **ทบทวน** ใหม่อีกครั้งหนึ่ง **ในการที่จะระลึกเพื่อความดับไม่เหลือเพื่อนิพพาน** นั้น **จะต้องระลึกว่า,**

๑. เรื่องโลก ๆ เราก็ได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว.
๒. เรื่องบุญ เรื่องกุศล เราก็ได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว.
๓. พอกันทีสำหรับจะเวียนว่ายไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือเป็นเทวดา หรือเป็นพรหมด้วยบุญกุศลนั้น ๆ.

มีอยู่เป็น ๓ เรื่องดังนี้ ล้วนแต่แสดงว่า พอกันที
 สำหรับที่จะทำเรื่องโลก ๆ, พอกันทีสำหรับที่จะทำบุญ
 ทำกุศล, พอกันที สำหรับที่จะเวียนว่ายไปตามอำนาจของ
 บุญของกุศล, **เราต้องการจะหยุด, เราต้องการจะดับไม่
 เหลือ,** เพื่อความไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป. นี่แหละ
 เรียกว่า **หยุดกันที่สำหรับสังสารวัฏฏ์.** ขอสมักรดับไม่เหลือ
 แห่งตัวกู — ของกูเป็นพระนิพพาน.

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสไว้ว่า “**เอตํ ภยํ มรณ
 เปกฺขมานิ**” — เมื่อใดมองเห็นภัย อันเกิดมาจากความเจ็บไข้
 หรือความตาย; “**โลกามิสํ ปชฺชเห สนฺติ เปกฺโข**” — เมื่อ
 นั้นจงละเหยื่อในโลกนี้เสีย **มุ่งหวังสันติ คือความสงบรับ
 ดับไม่เหลืออันเกิด.**

บททวนอีกครั้งหนึ่งว่า **เมื่อใดมองเห็นภัย แห่ง
 ความเจ็บไข้หรือความตาย เป็นเบื้องหน้าแล้ว เมื่อนั้นจง
 ละเหยื่อต่าง ๆ ในโลกเสีย **มุ่งหวังหาสันติ คือความสงบ
 รับดับเย็น เป็นนิพพานเกิด.****

เดี๋ยวนี้เราก็มองเห็นอยู่แล้วว่า **ความเจ็บไข้หรือ
 ความตายเป็นภัยที่คุกคาม; ที่นี้เราจะเอาชนะความเจ็บไข้**

หรือความตายให้ได้ เราก็จะต้องละเหยื่อในโลกเสีย ถือว่า
ถ้าเรา **ยังไปอินดี** หรือไป **หวังอะไร** ในเรื่องโลก ๆ แล้ว
ความเจ็บไข้และความตาย มันก็จะคุกคามเรา; มันจะบีบ
คั้นเราให้เรากลับ ให้เราเสียใจ ให้เราเป็นทุกข์. แต่ถ้าเรา
ไม่หวังอะไร ๆ ในโลกแล้ว มันก็บีบคั้นเราไม่ได้. ความ
เจ็บไข้ หรือความตายจะมาขู่เชิญให้เรากลับ ให้เราเสียใจ ให้
เราเป็นทุกข์นั้นไม่ได้.

เราเป็นทุกข์เพราะเรายังหวังอยู่ในโลก เรายังคิด
อยู่ในโลก ยังติดอยู่ในสิ่งสวย ๆ งาม ๆ ของสังสารวัฏฏ์.

พอเรามองเห็นว่า **๕๘** **๖** **๖**
และเป็นของมายาชั่วคราว
และหลอกลวงให้เราเป็นทุกข์ ตั้งนี้แล้ว; **เรา** **ไม่** **หวัง** **เหยื่อ**
ไม่หวังที่จะกินเหยื่อ ไม่หวังที่จะเอร็ดอร่อยสนุกสนานใน
เรื่องโลก ๆ อีกต่อไป. ไม่หวังที่จะไปเกิดเป็นอะไรที่ไหน
อีกทั้งหมด. มันเป็นเรื่องมายาหลอกลวง ชั่วครั่งชั่วคราว
ไปทั้งนั้น.

เมื่อจิตมา **มองเห็นว่า** **ไม่มี** **อะไร** **ที่** **นำ** **ไป** **เอา** **ไม่มี**
อะไร **ที่** **นำ** **ไป** **เป็น** **ที่** **โลก** **ไหน** **หรือ** **อย่าง** **ไร** **ตั้ง** **นี้** **แล้ว** **จิต**
ก็จะ **น้อม** **ไปสู่** **สันติ** **คือ** **ความ** **สงบ** **ว่าง** **ดับ** **ไม่** **เหลือ**.

บัดนี้ จงทำในใจให้เห็นว่า **ไม่มีอะไรในโลกไหน
ที่น่าเอาหรือน่าเป็น ;** มีอยู่อย่างเดียวเท่านั้นคือสันติ ความ
สงบรำงับ คับไม่เหลือ เยือกเย็นเป็นนิพพาน.

นิพพานคือความเย็น เพราะไม่มีความร้อนคือกิเลส
ไม่เวียนว้ายไปในสังสารวัฏฏ์ เป็นความเย็นดังนี้. **ความ
เจ็บไข้มาน่าเตือนให้เราพอกันที สำหรับความเวียนว้ายไปใน
วัฏฏสงสาร.** มองเห็นภัยในความเจ็บไข้ และความตาย
แล้ว จงสละความอาลัยในเหยื่อโลกเสีย ไม่หวังจะกินเหยื่อ
อะไรในโลกอีกต่อไปแล้ว, มุ่งหน้าเฉพาะต่อสันติ ความ
คับเย็นเป็นนิพพาน ไม่มีการเวียนว้ายอีกต่อไปเกิด.

ธรรมเทศนาตักเตือนคนเจ็บไข้ สมควรแก่เวลา ยึดลงเพียงเท่านั้น.

อานาปานสติ

(สำหรับคนทั่วไปอย่างง่าย ขั้นต้น ๆ ให้รู้จักไว้ทีก่อน)

ในกรณีปกติ ให้นั่งตัวตรง (ข้อกระดูกสันหลังจกดกัสนนทท เต็มหน้าคตของมันทก ๆ ข้อ) คีระษะต้งตรง ตา มอกลงไปทีปลายจุมกให้อย่างย้ง จนไม่เห็นสั้งอื่น; จะเห็นอะไร หรือไม่เห็นก็ตามใจ ขอให้ง้องมองเท่านั้น. พอซันเข้าจะได้ผลคึกว่าหลับตา และไม่วอนให้งวงนอนไ้่ง่ายด้วย.

โดยเฉพาะคนข้งวง ให้ทำอย่างลัมตานั้นแทนหลับตา ทำไปเรื่อย ๆ ตามันจะหลับของมันเอง ในเมื่อถึงขันที่มันจะค้องหลับ; หรือจะหัดทำอย่างหลับตาเสียต้งแต่ตันก็ตามใจ. แต่ **วิธีหลมตานั้นจะมีผลคึกว่า** หลายอย่าง แต่ว่าสำหรับบางคนรูสึกว่าทำยาก; โดยเฉพาะพวกที่ขยตคือ ในการหลับตา ย่อมไม่สามารถทำอย่างลัมตาคได้โดย.

มือปล่อยวางไว้บนคัก ซ้อนกันตามสบาย ขาขัค หรือซ้อนกันโดยวิธีที่จะช่วยย่นนำหนักตัว ให้นั่งได้ถนัดและ

ลึ้มยาก. ขาชักอย่างช้อนกันธรรมดาหรือจะชักไขว้กัน นั้น
แล้วแต่จะชอบหรือทำได้. คนอ้วนจะชักไขว้กันอย่างที่
เรียกชักสมาธิเพชรนั้น ทำได้ยาก และไม่จำเป็น ขอแต่ให้
นงคฺฐามา **เพื่อบรับน้ำหนักตัวให้สมดุลย์ลึ้มยาก** ก็พอแล้ว.
ชักสมาธิอย่างเอาจริงเอาจังยาก ๆ แบบต่าง ๆ นั้น ไว้สำหรับ
เมื่อจะเอาจริงอย่างโยคีเถิด.

ในกรณีพิเศษ สำหรับคนป่วย คนไม่ค่อยสบาย
หรือแม้แต่คนเหน้อย **จะนั่งอิงหรือนั่งเก้าอี้** หรือเก้าอี้หน้าใบ
สำหรับเอนทอดเล็กน้อย **หรือนอนเลยสำหรับคนเจ็บไข้**
ก็ทำได้ ทำในที่ไม้อับอากาศ หายใจได้สบาย ไม่มีอะไรกวน
จนเกินไป.

เสียงอีกทีที่ดังสม่ำเสมอ และไม่มี ความหมาย
อะไร; เช่น เสียงคลื่น เสียงโรงงาน เหล่านี้ไม่เป็น
อุปสรรค; เว้นแต่จะไปยึดถือเอาว่าเป็นอุปสรรคเสียเอง.
เสียงที่มีความหมายต่าง ๆ เช่นเสียงคนพูดกัน นั้นเป็น
อุปสรรคแก่ผู้หัดทำ; **ถ้าหากที่เจ็บเสียงไม่ได้ ก็ให้ถือว่า**
ไม่มีเสียงอะไร ตั้งใจทำไปก็แล้วกัน มันจะค่อยได้เอง.

ทั้งที่ตามองเหม่อ คุปลายจุมกอยู่ ก็สามารถรวม
 ความนึก หรือความรู้สึกหรือเรียกภาษาว่า สติ ไปกำหนด
 จับอยู่ที่ลมหายใจเข้าออก ของตัวเองได้. คนที่ชอบหลับตา
 ก็หลับตาแล้ว ตั้งแต่ตอนนั้น. คนชอบลืมหืมตาลืมไปได้เรื่อย
 จนมันค่อยๆ หลับของมันเอง. เมื่อเป็นสมาธิมากขึ้น ๆ.

เพื่อให้กำหนดได้ง่ายๆ ใน **ขั้นแรก** หัด ให้พยายาม
 หายใจให้ยาวที่สุดที่จะยาวได้ด้วยการสูด ทั้งเข้าและออก
 หลายๆ ครั้งเสียก่อน **เพื่อจะได้รู้** ของตัวเองให้ชัดเจนว่า
 ลมหายใจ ที่มันลากเข้าออก เป็นทางอยู่ภายในนั้น มัน ลากดู
 หรือ กระทบอะไรบ้าง ในลักษณะอย่างไร. และกำหนด
 ได้ง่ายๆ ว่า มันไปรู้สึกที่ **จุดลงที่ตรงไหน** ที่ในท้อง โดยเอา
 ความรู้สึกที่กระทบเห็นเป็นเกณฑ์ ไม่ต้องเอาความจริง
 เป็นเกณฑ์; พอเป็นเครื่องกำหนดส่วนสุดข้างใน และ
 ส่วนสุดข้างนอก ก็กำหนดง่ายๆ เท่าที่จะกำหนดได้.

คนธรรมดา จะรู้สึกลมหายใจกระทบปลายจะงอย
 จมูก; ให้ถือเอาตรงนั้นเป็นที่สุดข้างนอก. ถ้าคนจุมก
 แพบ หน้าหัก ริมฝีปากบนเข็ด ลมจะกระทบปลายริมฝีปาก

บน; อย่างนี้ก็ให้กำหนดเอาที่ตรงนั้นว่าเป็นที่สุดท้ายข้าง
นอก; แล้วก็จะได้จุดทั้งข้างนอกและข้างใน โดยกำหนด
เอาว่าที่ปลายจุมก จุดหนึ่ง ที่สะคือ จุดหนึ่ง แล้วลมหายใจ
ได้ลากตัวมันเองไปมา อยู่ระหว่างจุดสองจุดนั้นลงอยู่เสมอ.

ที่นี้ ทำใจ ของเราให้เป็นเหมือนอะไรที่ คอยวังตาม
ลมมัน ไม่ยอมขมขราก ทุกครั้งที่หายใจทั้งขึ้นและลง, ตลอด
เวลาที่ทำสมาธิ. นี่จึงเป็นขั้นหนึ่งของการกระทำเรียกกัน
ง่าย ๆ ในที่นี้ก่อนว่าขั้น "วังตามตลอดเวลา".

กล่าวมาแล้วว่า เริ่มต้นทีเดียว ให้พยายามฝืน
หายใจให้ยาวที่สุด และให้แรง ๆ และหยาบที่สุดหลาย ๆ ครั้ง
เพื่อให้ พบจุดหัวท้าย แล้วพบเส้นที่ลากอยู่ตรงกลาง ๆ ได้
ชัดเจน.

เมื่อจิต หรือสติ จับ หรือกำหนด ตัวลมหายใจที่
เข้า ๆ ออก ๆ ได้ โดยทำความเข้าใจที่ ๆ ลมมันกระทบลากไป
แล้วไปสุดลงที่ตรงไหน; แล้วจึงกลับเข้า หรือกลับออก
ก็ตาม ดังนี้แล้ว ก็ค่อย ๆ ผ่อนให้การหายใจนั้นค่อย ๆ
เปลี่ยน เป็นหายใจอย่างธรรมดา โดยไม่ต้องฝืน. แต่สติ
นั้นคงกำหนดที่ลมได้ตลอดเวลา ตลอดสาย; เช่นเดียวกับ

เมื่อแล้งหายใจหายแรง ๆ นั้นเหมือนกัน, ก็กำหนดได้
ตลอดสายที่ลมผ่าน จากจุดข้างในคือสะดือ หรือท้องส่วนล่าง
ก็ตาม ถึงจุดข้างนอกคือปลายจมูก หรือปลายริมฝีปากบน
แล้วแต่กรณี.

ลมหายใจจะละเอียด หรือแผ่วลงอย่างไร สติ ก็คง
กำหนดได้ชัดเจน อยู่เสมอไป โดยให้การกำหนดนั้นประณีต
ละเอียดเข้าตามส่วน.

ถ้าเผอิญเห็นว่า เกิดกำหนดไม่ได้ เพราะลมละเอียด
เกินไป ก็ให้ตั้งต้นหายใจให้หายหรือแรงกันใหม่; แม้จะ
ไม่เท่าที่แรก ก็เอาพอให้กำหนดได้ชัดเจนก็แล้วกัน. กำหนด
กันไปใหม่ จนให้มีสติรู้สึกอยู่ ที่ลมหายใจไม่มีขาดตอน ให้
จนได้, คือจนกระทั่งหายใจอยู่ตามธรรมดา ไม่มีฝืนอะไร
ก็กำหนดได้ตลอด : มันยาวหรือสั้นแค่ไหน ก็รู้, มันหนัก
หรือเบาเพียงไหนก็รู้พร้อมอยู่ในนั้น; เพราะสติเพียงแต่
คอยเกาะแจอยู่ ติดตามไปมาอยู่กับลมตลอดเวลา. ทำได้
อย่างนี้ เรียกว่าทำการ บริกรรมในขั้น “วิ่งตามไปกับลม”
ได้สำเร็จ.

การทำไม่สำเร็จนั้น คือสติ หรือความนึก **ไม่อยู่**
กับลม ตลอดเวลา เผลอเมื่อไรก็ไม่รู้; มารูเมื่อมันไปแล้ว
 และก็ไม่ว่ามันไปเมื่อไร, โดยอาการอย่างไร, เป็นต้น.
พอรู้สึกตัวมันมาใหม่ และ **สีกันไปกว่าจะได้** ในขั้นนี้ ครึ่ง
 หนึ่ง ๑๐ นาที เป็นอย่างน้อย แล้วจึงค่อยฝึกขั้นต่อไป.

ขั้นต่อไป ซึ่งเรียกว่า **บริกรรมขั้นที่สอง** หรือ
 ขั้น "ดักดูอยู่ที่ตรงที่ใดแห่งหนึ่ง" นั้น จะทำต่อเมื่อทำ
 ขั้นแรกข้างต้นได้แล้ว เป็นดีที่สุด; หรือใครจะสามารถ
 ข้ามมาทำขั้นที่สองนี้ได้เลย ก็ไม่ว่า.

ในขั้นนี้ จะให้สติ หรือความนึก คอยดักกำหนด
 อยู่ตรงที่ใดแห่งหนึ่ง โดย **เลิกการวิ่งตามลม** เสีย. **ให้กำหนด**
ความรู้สึก เมื่อลมหายใจเข้าไปถึง **ที่สุดข้างใน** คือสะดือ
ครึ่งหนึ่ง, แล้วปล่อยว่างหรือวางเฉย, แล้วมากำหนดรู้สึก
 กันเมื่อลมออกมากกระทบ **ที่สุดข้างนอก** คือปลายจมูก **อีกครั้ง**
หนึ่ง, แล้วก็ปล่อยว่างหรือวางเฉย จนมีการกระทบส่วนสุด
 ข้างใน คือสะดือ อีก ทำนองนี้เรื่อยไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลง.

เมื่อเป็น **ขณะที่ปล่อยว่าง** หรือ **วางเฉย** นั้น **จิตก็ไม่**
ได้หนีไป อยู่บ้านช่องไร่นา หรือที่ไหนเลยเหมือนกัน :

แปลว่าสติคอยกำหนดที่ส่วนสขข้างในแห่งหนึ่ง, ข้างนอก
 แห่งหนึ่ง, ระหว่างนั้น ปล่อยเงียบหรือว่าง. เมื่อทำได้
 อย่างนี้เป็นที่แน่นอนแล้ว ก็เลิกกำหนดข้างในเสีย คง
 กำหนดแต่ข้างนอก คือที่ปลายจุมุกแห่งเดียวก็ได้.

สติคอยเฝ้ากำหนดอยู่แต่ที่จะงอยจุมุก ไม่ว่าจะลมจะ
 กระทบเมื่อหายใจเข้า, หรือเมื่อหายใจออกก็ตาม ให้กำหนด
 ทั่วทุกครั้ง. สมมติเรียกว่าเฝ้าแต่ตรงที่ปากประตู; ให้มี
 ความรู้สึกครั้งหนึ่ง ๆ เมื่อลมผ่าน นอกนั้นว่างหรือเงียบ.
 ระยะกลางที่ว่างหรือเงียบนั้น จิตไม่ได้นิ่ง ไปอยู่ที่บานช่อง
 หรือที่ โหนดอื่นเหมือนกัน.

ทำได้อย่างนี้เรียกว่า ทำปริกรรมในชั้น "ตั้งอยู่แต่
 ในที่แห่งหนึ่ง" นั้นได้สำเร็จ; จะไม่สำเร็จก็ตรงที่จิตหนี
 ไปเสียเมื่อไรก็ไม่รู้. มันกลับเข้าไปในประตู หรือเข้าประตู
 แล้วลอดหนีไปทางไหนเสียก็ได้; ทั้งนี้เพราะระยะที่ว่าง
 หรือเงียบนั้นเป็นไปไม่ถูกต้อง และทำไม่เต็มมาตงแต่ข้างต้น
 ของขณิน. เพราะฉะนั้น ควรทำให้ตหนักแน่นและแม่นยำ
 มาตงแต่ขั้นแรก คือขณิน "วังตามตลอดเวลา" นั้นทีเดียว.

แม้ขั้นต้นที่สุด หรือที่เรียกว่าขั้น “วิ่งตามตลอดเวลา” ก็ไม่ใช่ทำได้โดยง่ายสำหรับทุกคน, และเมื่อทำได้ ก็มีผลเกินคาดมาแล้ว ทั้งทางกายและทางใจ จึงควรทำให้ได้ และทำให้เสมอ ๆ จนเป็นของเล่นอย่างการบริหารกาย; มีเวลาสองนาทีก็น่า : เริ่มหายใจให้แรงจนกระดูกสันหลังก็ยังมีเสียงหวีด หรือซุกซาคก็ได้, แล้วค่อยผ่อนให้เบาไป ๆ จนเข้าระดับปกติของมัน.

ตามธรรมชาติคนเราหายใจอยู่นั้น ไม่ใช่ระดับปกติ แต่ว่าต่ำกว่า หรือน้อยกว่าปกติ โดยไม่รู้รู้สึกตัว; โดยเฉพาะเมื่อทำกิจการงานต่างๆ หรืออยู่ในอิริยาบถ ที่ไม่เป็นอิสระนั้น ลมหายใจของตัวเอง อยู่ในลักษณะที่ต่ำกว่าปกติ ที่ควรจะเป็น ทั้งที่ตนเองไม่ทราบได้.

เพราะฉะนั้น จึงให้เริ่มด้วยหายใจอย่างรุนแรงเสียก่อน แล้วจึงค่อยปล่อยให้เป็นไปตามปกติ; อย่างนั้นจะได้ลมหายใจที่เป็นสายกลางหรือพอดี และทำร่างกายให้อยู่ในสภาพปกติด้วย เหมาะสมสำหรับจะกำหนด เป็นนิมิตของอานาปานสติในขั้นต้นนี้ด้วย.

เพียงครึ่งหนึ่ง ๆ เป็นระยะ ๆ ขณะที่เปลไกวไปมาตรงหน้าตน
พอดี เด็กก็ไม่มีโอกาสลงจากเปลเหมือนกัน ; เพราะเด็ก
ซักจะยอมนอนขึ้นมา ดังกล่าวแล้ว.

ระยะแรก ของการบริการ กำหนดลมหายใจในชั้น
“**วิ่งตามตลอดเวลา**” นี้ ก็เปรียบกันได้กับระยะที่เปลียงต้อง
คอยส่ายหน้าไปมา ตามเปลที่ไกวไม่ให้ว่างตาได้. ส่วน
ระยะที่สอง ที่กำหนดลมหายใจเฉพาะที่ปลายจมูก หรือที่
เรียกว่าชั้น “**คักอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง**” ; นั้นก็คือชั้นที่เด็ก
ซักจะวิ่งและยอมนอน จนเปลียงจับตาคูเฉพาะเมื่อเปลไกว
มาตรงหน้าตนนั่นเอง.

เมื่อฝึกหัดมาได้ถึงขั้นที่สองอย่างเต็มที่ ก็อาจฝึก
ต่อไป ถึงขั้นที่ผ่อนระยะการกำหนดของสติ ให้ประณีตเข้า ๆ
จนเกิดสมาธิชนิดแน่นแค้น เป็นลำดับไปจนถึงเป็นฌาน
ชั้นใดชั้นหนึ่งได้ ซึ่งพ้นไปจากสมาธิอย่างง่าย ๆ ในขั้นต้น ๆ
สำหรับคนธรรมดาทั่วไป, และไม่สามารถนำมาภาวนารวมกัน
ไว้ในที่นี้ เพราะเป็นเรื่องละเอียดวิเศษ มีหลักเกณฑ์
ซับซ้อน ต้องศึกษากันเฉพาะผู้สนใจถึงขั้นนั้น.

ในชั้นนี้ เพียงแต่ขอ **ให้สนใจในขั้นมูลฐาน** กันไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นของเคยชินเป็นธรรมดา อันอาจจะทะล่อมเข้าเป็นขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับในภายหลัง.

ขอให้ **มรवादทั่วไป** ได้มีโอกาสทำสมาธิ **ชนิดที่** อาจทำประโยชน์ทั้งทางกายและทางใจ สมความต้องการในขั้นต้นเสียขั้นหนึ่งก่อน เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ชื่อว่า มีศีล สมาธิ ปัญญา ครอบสามประการ หรือมีความเป็นผู้ประกอบตนอยู่ในมรรคมืองค์แปดประการได้ครบถ้วน แม้ในขั้นต้น ก็ยังดีกว่าไม่มีเป็นไหน ๆ. กายจะระงับลงไปกว่าที่เป็นกันอยู่ตามปกติ ก็ด้วยการฝึกสมาธิสูงขึ้นไปตามลำดับ ๆ เท่านั้น, และจะได้พบ **“สิ่งมหัศจรรย์ควรจะได้พบ”** อีกสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้ **ไม่เสียดที่ที่เสียดมา.**

หอดมฺุคธรรมทาน

คำปรึกษา บกพระธรรม ไม่จำเป็น
ที่ใดก็ได้, โปะพะ โปะพะ อักขร
หรือ ลัมปลัส อดิชาต แห่งมหากาล
ที่ใดก็ได้ เชื้อหวี ตมหนังสือ

ขอแต่เพียง ให้ธรรม แห่งธรรมะ
ได้แก่ มจจะ ฤกษ์ดี เห็น เป็นธรรม
แล้ว ดีรส แห่งพระธรรม คำธรรม
ที่ใดก็ได้ เชื้อหวี ให้ธรรม ๕

ได้เห็นแล้ว เปลี่ยนใหม่ จากก่อนแต่
ไม่ช้าแล้ว สุขของ หนังสือธรรม
เป็นอันแล้ว สามารถ ไม่ขาดเกิน
ขอขอบคุณ เชื้อหวี สมธรรมรส บกหวี ๕

พระธรรม อักขร

ความคับไม่เหลือ

บรรยายในพรรษา พ.ศ. ๒๕๐๔

เรื่อง คับไม่เหลือ^๕นั้นวิธีปฏิบัติเป็น ๒ ชนิด : คือ
ตามปกติ ขอให้มีความคับไม่เหลือแห่งความรู้สึกคิดว่า
“ตัวกู” และ “ของกู” อยู่เป็นประจำ^๕อย่างหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่งหมายถึง เมื่อร่างกายจะต้องแตกดับไป
จริงๆ ขอให้ปล่อยทั้งหมด, รวมทั้งร่างกายชีวิตจิตใจ.
ให้ดับเป็นครั้งสุดท้าย ไม่เชื่ออะไรเหลืออยู่ หวังอยู่ สำหรับ
การเกิดมีตัวเราขึ้นมาอีก.

ฉะนั้น ตามปกติ ประจำวัน ก็ใช้^๕อย่างแรก, เมื่อ
ถึงคราวจะแตกดับ ทางร่างกาย ก็ใช้^๕อย่างหลัง.

ในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุ ไม่ตายทันที มีความรู้สึก
เหลืออยู่บ้าง ชั่วขณะ ก็ใช้^๕อย่างหลัง. ถ้าสิ้นชีวิตไปอย่าง
กระทันหัน ก็หมายความว่าดับไป ด้วยความรู้สึกในวิธีอย่าง
แรก อยู่ในตัว และเป็นอันว่ามีผลคล้ายกัน คือความไม่อยาก
เกิดอีก นั้นเอง.

วิธีปฏิบัติอย่างที่ ๑ คือทำเป็นประจำวันนั้น
 หมายความว่า มีเวลาว่างสำหรับทำจิตใจเมื่อไร, ก่อนนอนก็ตี
 ตีนั้นนอนใหม่ก็ตี, ให้สำรวจจิตเป็นสมาธิด้วยการกำหนดค
 ลมหายใจหรืออะไรก็ได้แล้วแต่ถนัด พอสมควรก่อน; แล้วจึง
พิจารณาให้เห็นความที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทุกสิ่ง ไม่ควรมีค
มันตอมนว่าเป็นเรา หรือเป็นของเรา แม้แต่สักอย่างเดียว.
 เป็นเรื่องอาศัยกันไปในการเวียนว่ายตายเกิดเท่านั้นเอง, ยึด
 มั่นในสิ่งใดเข้า ก็เป็นทุกข์ทันที, และทุกสิ่ง.

การเวียนว่ายตายเกิดนั้นแล้ว ก็คือการทนทุกข์
 ทรมานโดยตรง, **เกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที**, เกิดทุกชนิดเป็น
 ทุกข์ทุกชนิด, ไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไร ก็เป็นทุกข์ไปตามแบบ
 ของการเกิดเป็นอย่างนั้น : เกิดเป็นแม่ก็ทุกข์อย่างแม่,
 เกิดเป็นลูกก็ทุกข์อย่างลูก เกิดเป็นคนรวยก็ทุกข์อย่างคนรวย,
 เกิดเป็นคนจนก็ทุกข์อย่างคนจน, เกิดเป็นคนดีก็ทุกข์อย่าง
 คนดี, เกิดเป็นคนชั่วก็ทุกข์อย่างคนชั่ว, เกิดเป็นคนมีบุญ
 ก็ทุกข์ไปตามประสาคนมีบุญ, เกิดเป็นคนมีบาปก็ทุกข์
 ไปตามประสาคนมีบาป ฉะนั้น **สู้ไม่เกิดเป็นอะไรเลย คือ**
“ดับไม่เหลือ” ไม่ได้.

แต่ที่นี้ สำหรับการเกิด หรือคำว่า "เกิด" นั้น
 อย่างหมายถึงการเกิดจากท้องแม่, ที่แท้มัน หมายถึงการ
เกิดของจิต คือของความรู้สึก **ที่รู้สึกบนมาราวหนึ่งๆ** ว่า
 กูเป็นอะไร, เช่น เป็นแม่เป็นลูก, เป็นคนจนคนมี, คน
 สวยคนไม่สวย, คนมีบุญมีบาป, เป็นต้น ซึ่งแต่ละเรียก
 ว่าความยึดถือ หรืออุปาทาน ว่าตัวกูเป็นอย่างไร ของกูเป็น
 อย่างไร.

ตัวกู หรือ **ของกู** อย่างที่กล่าวนี้ เรียกว่า **อุปาทาน**
 มันเกิดจากท้องแม่ของมันคือ **อวิชชา**, มันเกิดวันหนึ่ง
 ไม่รู้สึกสับครัง ก็รอยครัง หรือไม่รู้กร้อยชาติมันเอง. เกิด
 ทุกคราวเป็นทุกซ์ทุกคราว อย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยง :
 ทุกคราวที่ตาเห็นรูป หรือหูได้ยินเสียง หรือจมูกได้กลิ่น
 หรือลิ้นได้รส หรือกายได้สัมผัสทางผิวหนัง หรือจิตมันปรุง
 เรื่องเก่าๆ เป็นความคิดเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเองก็ตาม
 ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้แล้ว ตัวกูเป็นได้ไหลหรือเกิดขึ้นมาทันที
 และ **ต้องเป็นทุกซ์ทันที** ที่ตัวกูไหลขึ้นมา.

ฉะนั้นจงระวังอย่าปล่อยให้ "ตัวกู" ไหลหัว ออกมา
 จากท้องแม่ของมันได้เป็นอันขาด. เพียงแต่ตาเห็นรูป

หรือหูได้ยินเสียงเป็นต้น แล้วเกิดสติบัญญัติว่าควรจัดการ
อย่างไรก็จัดไป หรือหนึ่งเสียก็ได้; อย่างนี้ไม่เป็นไร. ขอ
อย่างเดียวอย่าให้ “ตัวกู” ถูกปรุงขึ้นมาจากคันทา หรือ
เวทนา อันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ได้เห็น หรือได้ยิน เป็นต้นนี้.
อย่างนี้ เรียกว่า “ตัวกู” ไม่เกิด คือไม่มีชาติมันเอง, เมื่อ
ไม่เกิดก็ไม่ตาย หรือทุกข์อย่างใดทั้งสิ้น.

นี่แหละ คือข้อที่บอกให้ทราบ ว่า การเกิด นั้นไม่ใช่
หมายถึงเกิดจากท้องแม่ทางเนื้อหนังโดยตรง, แต่มัน หมายถึง
ถึงการเกิดทางจิตใจ ของ “ตัวกู” ที่เกิดจากแม่ของมัน คือ
อวิชชา.

การ “ดับไม่เหลือ” ในที่นี้ก็คือ ปล่อยให้ตัวกูดังกล่าว
นั้นเกิดขึ้นมาได้นั่นเอง. เมื่อแม่ของมัน คืออวิชชา ก็ให้แม่
ของมันเสีย ด้วย วิชชา หรือปัญญา ที่ว่า “ไม่มีอะไรควร
ยึดมั่นดอมมัน” นั่นเอง, หรืออีกอย่างหนึ่งก็ว่า มันเกิดได้
เพราะเราผลอสติ, ฉะนั้น เราอย่าผลอสติเป็นอันขาด.

ถ้าเป็นคนขมุกผลอสติ ก็จงแก้ด้วยความเห็นผู้
รู้จักอาย รู้จักกลัวเสียบ้าง : โดยอ้างว่า การที่ปล่อยให้เป็น
อย่างนั้น ๆ มัน เป็นคนสำราญแล้ว ยิ่งกว่าไพร่ หรือข้าสตุล

เสียอีก, ไม่สมควรแก่เราเลย. ที่ว่ารู้จักกลัว เสียบ้างนั้น
 หมายความว่า มันไม่มีอะไรที่น่ากลัว ยิ่งไปกว่าความเกิด
 ชนิกันแล้ว มันยิ่งกว่าคนรัก หรืออะไรทั้งหมด. เกิดขึ้น
 มาที่ไร เป็นศูนย์กลางเสียคนไม่มีอะไรเหลือ.

เมื่อมีความอาย และ ความกลัว อย่างน้อยๆ แล้ว
 สติมันจะไม่กล้าปล่อยของมันเอง. การปฏิบัติจะดีขึ้น ตาม
 ลำดับจนเป็นผู้ที่ทำการ "คับไม่เหลือ" อยู่เป็นประจำ. ทุก
 คำเข้าบ้านนอน ต้องมีการคิดบัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการคับไม่
 เหลือให้บรรยายรับรายจ่ายไว้เสมอไป. ซ่อนมีอันสงสัยสูงไป
 กว่าให้พระสวดมนต์ หรือทำสมาธิเฉยๆ.

เรื่องเกี่ยวกับ คับไม่เหลือ ทำนองนี้ ไม่เกี่ยวกับการ
 เฟื่องหรือหลับตาเห็นผี เห็นดวงหรืออะไรที่แปลกๆ เป็น
 ทำนองปาฏิหาริย์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์. แต่เกี่ยวกับสติปัญญา
 หรือ สติสัมปชัญญะ โดยตรงเท่านั้น. อย่างมากที่สุดที่มันจะ
 สำแดงออก ก็เพียงถ้ามีสติสมบูรณ์จริงๆ ได้ที่เต็มที่แล้วก็จะ
 สำแดงออกมาเป็นความเบากายเบาใจ, สบายกายสบายใจ
 อย่างที่บอกไม่ถูกเท่านั้นเอง. ถึงกระนั้นก็ อยานถั่งเรองน
 จะดีกว่า เพราะจะกลายเป็นที่ตั้งของอุปาทานอันใหม่ขึ้นมา

แล้วมันก็จะดับไม่ลง, และมันจะ “เหลือ” อยู่เรื่อย คือ
เกิดเรื่อยที่เดียว เดี่ยวจะไต่กลุ่มกันใหญ่และยิ่งไปกว่าเดิม.

พวกที่ทำ **วิปัสณาไม่สำเร็จ** ก็เป็นเพราะคอยจับ
จ้องเอาความสุขอยู่เรื่อยไป, มุ่งนิพพานตามความยึดถือ
ของตนอยู่รำไป; มันก็ดับไม่ลง หรือนิพพานจริงๆ ไม่ได้,
มีตัวก่อกำเนิดใน นิพพานแห่งความยึดมั่น ถ้อมมั่น ของตนเองเสีย
เรื่อย.

ฉะนั้น **ถ้าจะภาวนา** บางก็ต้องภาวนาว่า ไม่มีอะไร
ที่ควรยึดมั่น ถ้อมมั่น แม้แต่สิ่งที่เรียกว่านิพพานนั่นเอง,
สหเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสย — **สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึด**
มั่น ถ้อมมั่น”.

สรุปความว่า ทุกคำเข้าเข้านอน **ต้องทำความ**
แจ่มแจ้งเรื่องความไม่ยึดมั่น ถ้อมมั่น ให้แจ่มกระจ่างอยู่เสมอ
จนเคยชินเป็นนิสัย, จนหากบังเอิญตายไปในเวลาหลับ ก็ยังมี
หวังที่จะไม่เกิดอีกต่อไปอยู่นั่นเอง. มีสติปัญญาอยู่เรื่อย
อย่าให้อุปาทานว่า “ตัวกู” หรือ “ของกู” เกิดขึ้นมาได้
เลยในทุกๆ กรณี ทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งตื่นและหลับ.

นี้เรียกว่า **เป็นอยู่ด้วย ความดับไม่เหลือ** หรือ **ความไม่ดับตน** มีแค่ธรรมะอยู่ในจิตที่ว่างจากตัวตนอยู่เสมอไปเรียกว่า **ตัวตนไม่ได้เกิด**, และมีแต่การดับไม่เหลืออยู่เพียงนั้น. ถ้าเผื่อไป ก็ตั้งใจทำใหม่เรื่อย, ไม่มีการทอดทิ้งหรือเบื่อหน่าย ในการบริหารใจเช่นนี้ ก็เช่นเดียวกับเราบริหารกายอยู่ตลอดเวลาอันเหมือนกัน; ให้ทั้งกายและใจได้รับการบริหารที่ถูกต้อง คู่กันไปด้วยนี้ ในทุกกรณีที่ทำอยู่ทุกลมหายใจเข้า—ออก, เป็นอยู่ด้วยปัญญา ไม่มีความผิดพลาดเลย.

ที่นี้มาถึง **วิธีปฏิบัติอย่างที่ ๒** คือในเวลา **จนเจียนจะดับจิตนี้** อยากจะกล่าวว่ามันง่ายเหมือนตกกระไดแล้วพลอยกระโจน; มันยากอยู่ตรงที่ไม่กล้าพลอยกระโจนในเมื่อพลัดตกกระไดมันจึงเจ็บมาก เพราะตกลงมาอย่างไม่เป็นท่าเป็นทาง. โหน ๆ ก็เมื่อร่างกายมันอยู่ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว จิตหรือเจ้าของบ้านก็พลอยกระโจนตามไปเสียด้วยก็แล้วกัน.

ให้ปัญญา กระจางแจ้งขึ้นมาในขณะนั้น **ว่าไม่มีอะไรที่น่าจะกลับมาเกิดใหม่** เพื่อเอาเพื่อเป็น, เพื่อหวังอะไรอย่างใดต่อไปอีก. **หยุด สิ้นสุด** ปัดจากสุดท้ายกันเสียที;

เพราะไปแตะเข้าที่ไหนมีแต่ทุกข์ทั้งนั้น ไม่ว่าจะไปเกิดเป็น
อะไรเข้าที่ไหน หรือได้อะไรที่ไหนมา. จิตหมกที่หวังหรือ
ความหวังละลาย ไม่มีที่จอก มันจึงดับไปพร้อมกับกาย อย่าง
ไม้มะเขือ เหลื่อมมาเกิดดอก.

สิ่งที่เรียกว่า **เชือ** ก็คือ **ความหวัง** หรือ **ความอยาก**
หรือ **ความยึดมั่นถือมั่น** อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั่นเอง.

สมมติว่าถูกควายขวิดจากข้างหลัง หรือรถยนต์ทับ
หรือตึกพังทับ ถูกลอบยิง หรือถูกระเบิดชนิดไหนก็ตาม;
ถ้ามีความรู้สึกเหลืออยู่ แม้สักครึ่งวินาทีก็ตาม จงโน้มจิต
ไปสู่ความดับไม่เหลือ หรือ **ทำความดับไม่เหลือ** เช่นว่า **ให้**
แจ่มแจ้งขึ้นในใจ เหมือนที่เราเคยฝึกอยู่ทุกค่ำเช้าเข้านอน
ขึ้นมาในขณะนั้น, แล้วให้จิตดับไป ก็เป็นการเพียงพอแล้ว
สำหรับการ **“ตกกระไดพลอยโจน”** ไปสู่ความดับไม่มี
เชือเหลือ.

ถ้าหากจิตดับไปเสีย โดย **ไม่มีเวลาเหลืออยู่** สำหรับ
ให้รู้สึกได้ ดังว่า ก็แปลว่า **ถือเอาความดับไม่เหลือ** ที่เรา
พิจารณาและมุ่งหมายอยู่เป็นประจําใจ ทุกค่ำเช้าเข้านอน
นั่นเอง เป็นพื้นฐานสำหรับการดับไป; มันจะ **เป็นการดับ**

ไม่เหลืออยู่, ไม่เสียท่าเสียทีแต่ประการใด, อย่าได้เป็น
ห่วงเลย.

ถ้าป่วยด้วยโรคที่เจ็บปวดหรือ หนทมานมาก ก็
ต้องทำจิตเบ่งรับ ว่าสิ่งเจ็บมากปวดมากนี้แหละ มันจะ
ได้ดับไม่เหลือเร็วเข้าอีก. เราขบใจความเจ็บปวดเสียอีก.
เมื่อเป็นดังนี้ บิดาในธรรม ก็จะข่มความรู้สึกปวดนั้นไม่ให้
ปรากฏ หรือปรากฏแต่น้อยที่สุด จนเรามีสติสมบูรณ์อยู่
ตั้งเต็ม และเยาะเย้ยความเจ็บปวดได้.

ถ้าป่วยด้วยโรค เช่น อัมพาต และต้องทับด้วยโรคนั้น
ก็ให้ถือว่าตัวเราสิ้นสุดไป ตั้งแต่นั้นที่โรคนั้นทำให้หมด
ความรู้สึกนั้นแล้ว, ที่เหลือนอนตาปริบๆ อยู่นี้ ไม่มี
ความหมายอะไร; ทั้งนี้เพราะว่า จิตของเราได้สมัครน้อม
ไปเพื่อความดับไม่เหลือเสร็จสิ้นแล้ว ตั้งแต่ก่อนล้มเจ็บเป็น
อัมพาต หรือตั้งแต่ความรู้สึกยั้งๆ อยู่ ในการเป็นอัมพาต
ตลอดเวลาที่มีความรู้สึก.

ครั้น หมดความรู้สึกแล้ว มันก็เลิกกัน แม้ว่าชีวิต
ยังไม่ดับทันที มันก็ ห้ามตัวคนอะไรที่เป็นตัวกูหรือของกู
ที่ไหนไม่.

อย่าได้คิดเผื่อให้มากไป ด้วยความเขลาของตัวเอง
 เลย; **ยังดี ๆ อยู่** นี้แหละ **รีบทำความดีไม่เหลือเสีย.**
ให้สมบูรณ์ด้วยสติปัญญาเด็ก มันจะรับประกันได้ไปถึงเมื่อ
 เจ็บ; แม้ในกรณีที่เป็นโรคอัมพาตตั้งกล่าแล้ว **ไม่มีทาง**
ที่จะหายแน่ หรือเสียท่าเสียที แก่ความเจ็บแต่ประการใดเลย;
 เพราะเราทำลาย **"ตัวกู"** ให้หมดความเกิดเสียแล้ว ตั้งแต่
 เมื่อร่างกายยังสบาย ๆ อยู่นั่นเอง. **นี้เรียกว่าดับหมดแล้ว**
 ก่อนตาย.

สรุปความในที่สุด วิธปฏิบัติทั้ง ๒ ชนิดก็คือ **จณนิ**
จิตที่สมบูรณ์แท้จริง. มองเห็นอยู่ว่า **ไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่น**
ถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว. ในจิตที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่น
 โดยสิ้นเชิง อย่างนี้แหละ **"ไม่มีตัวกู"** หรือ **"ของกู"**; **มีแต่**
ธรรมะที่เป็นความหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเราจะสมมติ
 เรียกว่าพระรัตนตรัย หรือ มรรคผล นิพพาน หรืออะไร
 ที่เป็นยอดปรารถนาของคณียึดมั่นถือมั่นนั้นได้ทุกอย่าง.
 แต่เราไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานในสิ่งเหล่านั้นเลย จึงดับ
 ไม่เหลือ หรือนิพพาน ได้จริงสมชื่อ : **นี่ แปลว่า ไม่เหลือ**
พาน แปลว่า ไป หรือ ดับ; นิพพาน จึงแปลว่า ดับไม่เหลือ;
 เป็นสิ่งที่มีลักษณะ ความหมาย การปฏิบัติ และอานิสงส์
 อย่างที่กล่าวมานี้แล.

ข้อความทั้งหมดก็ยังย้อยอยู่มาก แต่ถ้าขยันอ่านและ
 พินิจพิจารณาอย่างละเอียดไปทุกอักษรทุกคำ ทุกประโยคแล้ว
 ก็คงจะพิศดารได้ในตัวมันเอง และเพียงพอแก่การเข้าใจและ
 ปฏิบัติ. ฉะนั้นหวังว่าคงจะอ่านจะฟังกันอยู่เป็นประจำ โดย
 ไม่ต้องคำนึงว่าที่เกี่ยวกับจบ จนกว่าจะเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งโดย
 บัญญา และมั่นคงโดยสมาธิ นำมาใช้ได้ทันที่ว่งที่ ด้วยสติ
 สมตามความประสงค์ ทุกประการ.

คาถาดับสังขาร

สิ่งปรุงแต่ง ทั้งหลาย ไม่เที่ยงทนอ

มันเกิดก่อ ตามหน้าที่ มีสังขาร

แล้วก็ดับ เป็นธรรมดา ตามอาการ

ไม่อยู่นาน มันเป็น เช่นนี้แล

สังขารกลุ่ม นี้นหอ ก็เหมือนกัน

จะสิ้นสุด ลงในวัน นี้เป็นแน่

ไม่มีใคร เกิดหรือตาย มีได้แต่

สังขารแท้ๆ มันจะดับ โดยธรรมดา

ความสงบ มีเพราะดับ แห่งสังขาร

มันดับเย็น เป็นนิพพาน สิ้นสังสาร

นามรูปนี้ ดับวันนี้ เป็น กิริยา

ไม่มีเชื้อ กลับมา เกิดอีกแล้ว

พุทธทาส อินทปัญโญ

ธรรมเทศนา

ตอน ๑

เกิดมาเพื่อเดินทาง

แสดง ณ โรงธรรม สวนโมกข์

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๘

เกิดมาทำไม?

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺสฯ
สงฺขารํ ปรมาทุภฺษา นินฺพพานํ ปรมํ สุขํ
เอตํ ฉตฺวา ยถาภูตํ สมนฺติมคฺคํ ว พุทฺธเยติ
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตฺพุโ-ติ.

ณ บัดนี้จะได้วิชันนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่อง
ประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา ความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร
ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัทให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ในทาง
แห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์
ทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาเป็นพิเศษในวันนี้ จักได้กล่าวถึงธรรมะใน
พระพุทธศาสนาที่เป็นพุทธภาษิต ที่อาจจะตอบปัญหาของคนทั่วไป
ที่มักจะถามกันว่า เกิดมาทำไม? ดังนี้ได้.

ข้อแรกที่สุด จะต้องระลึกให้กว้างกันไปสักหน่อย
ว่า คนธรรมดาทั่วไป มีปัญหาอยู่ในใจว่า เกิดมาทำไม
จริงหรือเปล่า ?

ปัญหาข้อนี้ถือกันว่าทุกคนสนใจและสงสัย. แม้
กระนั้นก็อาจจะมีบางคนมีเล่ห์เหลี่ยมที่จะเยาะเย้ยว่า ก็พระ-
พุทธศาสนา สอนถึงความไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา
คือไม่มีใครเกิดขึ้นแล้ว เหตุใดจึงมีปัญหาว่าเกิดมาทำไม
ด้วยเล่า? ถ้าผู้ใดถามซ้กันไปในการทำงานนั้น เราจะต้องถือว่า
เขาอาศัยหลักของพระพุทธศาสนาชั้นสูงสุด คือชั้นว่าด้วย
ความหลุดพ้น มาพูดสำหรับคนธรรมดาสามัญ ที่ยังไม่
มีความหลุดพ้น; เป็นเรื่องที่ไม่ถูก ไม่ตรง คือไม่ถูกฝา
ถูกตัว; เพราะว่า ตามธรรมดาของคนที่ยังไม่รู้ธรรมะถึงที่สุด
แล้ว จะต้องมีความรู้สึกว่าตนกำลังเกิดอยู่ และตนมีปัญหา
มากมายที่จะต้องทำ กระทั่งไม่รู้ว่าจะเกิดมาเพื่อทำอะไรกัน.

โดยทั่วไป ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ถึงที่สุดแห่ง
ธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วเท่านั้น ที่จะรู้สึกว่ามีได้มีการ
เกิดอยู่ในบัดนี้; ไม่มีสัตว์บุคคล ตัวตนของใครที่เป็นผู้
เกิดอยู่ในบัดนี้; ดังนั้นปัญหาที่ว่าเกิดมาทำไมจึงไม่มีแก่

พระอรหันต์ แต่สำหรับบุคคลที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ **แม่**
ยังเป็นพระอรียเจ้าในขั้นต้นๆ เช่นพระโศภนบัณฑิต ก็ยัง
มีความรู้สึกว่า มีตัวตนของตนและตนกำลังเกิดอยู่ **หึ** **หึ** จึง
 จัดได้ว่าเป็นผู้ที่ลวนแต่มีบัญญัติอยู่ในใจว่า เกิดมาทำไม
 ด้วยกันทุกคน. โดยเหตุนี้ขอให้สรุปใจความของบัญญัติ
 ๕ นั้นๆ ว่า เกิดมาทำไม? และว่า **เป็น**บัญญัติของคนทั่วไปที่
ยังไม่เป็นพระอรหันต์.

ทีนี้เราจะพิจารณากันถึงความรู้สึกที่เกิดอยู่เอง
 ในใจของคน ซึ่งต่างคนก็มักจะมีความคิดเป็นของเขาด้วย
 ทั้งนี้ว่าเขาเกิดมาทำไม?

ถ้าจะถาม **เด็กๆ** ก็จะตอบว่า **เกิดมาเพื่อเล่นกันให้**
สนุกสนานทีเดียว; ถ้าจะถาม **คนหนุ่มคนสาว** ก็คงจะตอบว่า
เกิดมาเพื่อความสวยงาม ความรื่นเริงบันเทิงกัน
 ระหว่างเพศ; ถ้าจะถาม **คนที่สูงอายุ** ขึ้นไปในวัยเป็น
 พ่อบ้านแม่เรือน ก็คงจะตอบกันเป็นส่วนมากกว่า **เกิดมาเพื่อ**
สะสมทรัพย์สมบัติไว้กินต่อแก่เฒ่าและให้ลูกให้หลาน ดัง
 เรื่อยๆ ไปด้วยกันทั้งนั้น ครั้นอยู่ไปจนถึงแก่ **ชรา** **แก่**
ห่อม เมื่อถามกันว่าเกิดมาทำไม? คงจะงง และ **คงจะคิดว่า**
เกิดมาเพื่อตายไปสำหรับจะเกิดใหม่ต่อไป มากกว่าอย่างอื่น.

ข้อนี้หลายคนที่จะคิดว่าเกิดมาแล้ว ก็สิ้นสุกกันเพียง
 ตาย; เพราะว่าได้ถูกอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่อ่อนแต่ ออก
 ถึงเรื่องโลกอื่น ถึงเรื่องชาติอื่นหลังจากตายแล้ว จนฝังอยู่
 ในจิตใจด้วยกันแทบทั้งนั้น. **สำหรับผู้ที่หมั่นอบรมธรรมที่รับ**
มากจากชาวอินเดีย ไม่ว่าจะนับถือพุทธศาสนา หรือศาสนา
พราหมณ์ หรือศาสนาอื่น ๆ ส่วนมากมีความเชื่อไปในทาง
ตายแล้วเกิดใหม่. คนแก่ ๆ คนชราหมดบัญญาที่จะนึกคิด
 อะไรรแล้ว ก็คงจะตอบว่าเกิดมาเพื่อตายแล้วไปเกิดใหม่ดังนี้.
 นี้หลักใหญ่ ๆ ทั่ว ๆ ไปก็ตอบได้แก่นี้.

ถ้าจะพิจารณาคูกันอีกทางหนึ่งในส่วน **รายละเอียด**
ปลีกย่อย. คนบางคน ก็คงจะตอบว่า **เกิดมาเพื่อกิน** เพราะ
 มักมากในการกิน; และบางคนก็คงจะตอบว่าเกิดมาเพื่อ
 กินเหล้า เพราะว่าเป็นทาสของเหล้าอยู่ตลอดเวลา ไม่บูชา
 อะไรรยิ่งไปกว่าเหล้าดังนั้นก็มิ. บางคน **เกิดมาเล่นไพ่** จนถึง
 กับมีคำกล่าวว่ **ยอมหย่าผัวไม่ยอมหย่าไพ่** ดังนั้นก็ยังมี.
 บางคนยัง **หลงไหลในสิ่งอื่น ๆ ในอบายมุขอื่น ๆ** แม้กระทั่งของ
 เล่น จนเห็นว่าเป็นสิ่งที่สูงสุด ในสิ่งที่เขาควรจะได้อย่างนี้
 ก็มี. โดยทั่ว ๆ ไป **คนที่ เรียกว่าได้รับการศึกษาดังนี้** มักจะ

นิยมหลงใหลในเรื่องเกียรติ คือ อยากจะมีเกียรติว่าเป็น
 อย่างนั้นอย่างนี้ ให้สูงส่งขึ้นไป เพราะเกิดมาเพื่อจะสร้าง
 เกียรติ.

เท่าที่กล่าวมานี้ พอจะสรุปได้ว่า เกิดมาเพื่อกิน,
 เกิดมาเพื่อถาม, และ เกิดมาเพื่อเกียรติ.

พวกที่ ๑ คือ เรื่องกิน นั้น เป็นของจำเป็น ครั้น
 ไปติดในรสของอาหารเข้า ก็หลงใหลในเรื่องของการกิน. กุ
 คนสมัยนี้สนใจในเรื่องการกินกันมากยิ่งขึ้นทุกที ตามหน้า
 หนังสือพิมพ์ก็ดี หรือเครื่องมือสื่อมวลชนอย่างอื่นก็ดี มี
 โฆษณาเรื่องกินอย่างมีศิลปะกันยิ่งขึ้น จนเป็นที่เชื่อได้ว่า
 คนจำนวนไม่น้อย หลงใหลบูชาในเรื่องการกิน. เกิดมาน
 ก็เพื่อกิน นั้นเป็นพวกที่ ๑.

พวกที่ ๒ ที่เรียกว่า เรื่องถาม นั้น หมายถึงความ
 สนุกสนาน เอรีตอรร้อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
 ทางกายทุกชนิด; เพราะว่าเมื่อเสร็จจากเรื่องกินแล้ว คน
 ก็หันมาเรื่องความสนุกสนานทางอายตนะเป็นส่วนใหญ่. นี้
 เรียกว่าเป็นเรื่องถาม กลายเป็นคนที่ตกอยู่ใต้อำนาจของ
 สิ่งเหล่านี้ ถึงขนาดที่เรียกว่าเป็นทาสด้วยกันทั้งนั้น. แม้

ที่สุดแต่อบายมุขต่างๆ ที่กล่าวนามมาแล้วนั้นก็รวมอยู่ในเรื่อง
 กาม คือความรู้สึกเอร็ดอร่อยทางจิตใจ ซึ่งเป็นอายตนะที่ ๖
 เป็นเรื่องหลงใหลได้ถึงที่สุดด้วยกันทุกอย่าง. นี้เรียกว่า
 คนเหล่านี้เกิดมาเพื่อสิ่งที่เรียกว่ากาม คือวัตถุอันเป็นที่ตั้ง
 ของความใคร่ อันอาศัยอายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 เป็นเครื่องมือ นี้เป็นพวกที่ ๒.

พวกที่ ๓ เกิดมา เพื่อเกียรติ นี้ได้รับการอบรม
 สั่งสอนมาให้บูชาเกียรติ แม้ชีวิตนั้นก็สละได้เพื่อเกียรติ. ถ้า
 หนทางที่ตนถือเอาสำหรับแสวงเกียรตินั้น เป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ตนรวมกันไป ก็ยังนับว่า
 เป็นประโยชน์อยู่มาก ไม่เป็นที่ตั้งแห่งการติเตียนตามวิสัย
 ชาวโลกทั่วไป. แต่ในทางธรรมะนั้น ถ้าหลงใหลถึง
 ขนาดตกเป็นทาสของสิ่งที่เรียกว่าเกียรติแล้ว ก็ยังถือกันว่า
 เป็นสิ่งที่น่าเวทนาสงสาร คือยังไม่ดับทุกข์นั่นเอง.

เพราะฉะนั้น เรื่อง กิณ กิตติ เรื่อง กาม กิตติ เรื่อง
 เกียรติ กิตติ จึงมีไว้สำหรับ เป็นเครื่องหลงใหลอย่างซึ่งได้
 ด้วยกันทุกอย่าง.

อย่างที่เราจะได้ยินได้ฟังอยู่มากกว่าอย่างอื่น ในหมู่
 คนที่ยากจน ว่าจำเป็นที่จะต้องประกอบอาชีพเพื่อไว้ตัวตุมา
 เลี้ยงชีวิต. แต่แล้วก็ดูเหมือนว่า ไม่ได้คิดว่ามีสิ่งอื่นซึ่ง
 สำคัญหรือจำเป็นยิ่งกว่าเรื่องทำมาหากิน จึงถือเอาเรื่อง
 ทำมาหากินเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดในชีวิตของตน จนกลายเป็น
 ว่าเกิดมาก็เพื่อทำมาหากิน ทำไร่ ทำนา ค้าขาย หรืออะไรก็
 แล้วแต่ถนัด. ทำอย่างนี้เรื่อยจนเฒ่าเข้าโลงไปที่เดียว ก็ยัง
 ไม่มีจุดที่ถือได้ว่าเพียงพอ. นี้เรียกว่า เกิดมาเพื่อทำมาหากิน
 แท้ ๆ ไม่เคยนึกว่ามีสิ่งใดที่สำคัญไปกว่า; เพราะเหตุว่า
 คนเหล่านั้นไม่ได้นั่งใกล้พระอริยเจ้า. ไม่ได้ฟังธรรมของ
 พระอริยเจ้า, คงนั่งใกล้แต่เพื่อนปุถุชนด้วยกัน ฟังคำของ
 ปุถุชนด้วยกัน; นับว่าเป็นสิ่งที่น่านึกนาคิดตรงที่ว่า เขา
 ถือว่าเป็นการถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ถึงที่สุดเพียงแค่นั้น.

แต่ที่แท้แล้วมันจะเป็นการถูกต้องเพียงครั้งเดียว
 หรือไม่ถึงครั้งด้วยซ้ำไป; เพราะว่าคนเรานั้นมีวัตถุประสงค์
 มุ่งหมายในการเกิดมา มากไปกว่าที่จะเกิดมาเพียงเพื่อทำมา
 หากิน.

นี้แหละคือ ข้อที่ทุกคนจะต้องสนใจศึกษากันให้
เป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่า การเกิดมาเพื่อทำมาหากิน
ให้มีชีวิตอยู่นั้นไปทำไมกัน? ต่อเมื่อมีความเข้าใจอันถูกต้อง
ต้องว่า ชีวิตอยู่ไปนี้จะอยู่เพื่ออะไรในที่สุดแล้ว จึงจะรู้ว่า
การทำมาหากินนั้นเป็นเพียงเรื่องที่สองรองลงมา จากเรื่อง
ใหญ่ที่สำคัญเรื่องหนึ่ง คือเรื่องที่ว่าเกิดมาเพื่ออะไรนั่นเอง.

เราทำมาหากินนั้นสำหรับจะได้เลี้ยงชีวิต เพื่อมีชีวิต
อยู่แล้วจะได้ทำสิ่งอื่นที่ดีกว่านี้ หรือว่าการทำมาหากิน
สำหรับจะได้สะสมทรัพย์สมบัติไม่มีขอบเขต. เท่าที่เห็นกัน
อยู่โดยมากเป็นไปในทำนองทำมาหากินเพื่อสะสมทรัพย์
สมบัติอย่างไม่มีขอบเขต; ไม่ได้ทำมาหากินเท่าที่จำเป็น
จะต้องทำ เช่นทำเพียงเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ให้มี
ความเป็นอยู่ผาสุก ไม่มีความยากลำบาก ให้มีการก้าวหน้า
ไปตามทางของคนธรรมดาทั่วไป.

คนโดยมากเฝ้าสะสมทรัพย์เท่าไรไม่พอไม่มีขอบเขต
จนกระทั่งตัวเองก็บอกไม่ได้ว่า จะเอาไปทำอะไร อย่างนั้นก็
อยู่มากมายในโลกนี้. การกระทำอย่างนี้ของบุคคลประเภทนี้
ตามทางศาสนาถือว่าเป็นการทำบาปอยู่ในตัว โดยตรงบ้าง
โดยปริยายบ้าง.

ศาสนาคริสต์ียนถือว่า การแสวงหาทรัพย์เกินกว่า
จำเป็นนั้นเป็นบาปโดยตรง. ในศาสนาอื่นก็ยังมีว่าอย่างนั้น.
ในศาสนาพุทธ เรา^{นี้} ก็มีหลักการ ในทำนองนั้น คือว่า ^{นี้} ผู้
หมักคอยสะสมทรัพย์สมบัติ ^{นี้} ไม่มีขอบเขตนั้น ^{นี้} มีความหลง
ความโง่ ความเขลา อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่. ^{นี้} ชนชื่อว่า
ความหลงแล้วก็เป็นบาปอยู่ในตัว แม้ไม่ใช่บาปอย่างฆ่าสัตว์
ตัดชีวิตเขา ก็ยังเป็นบาปชนิดใดชนิดหนึ่ง.

ดังนั้นควรจะยุติกันเสียสักที่ว่า คนเราไม่ควรจะ
เกิดมาเพื่อการสะสมทรัพย์สมบัติอย่างไม่มีสิ้นสุด ควรจะนึก
ถึงเรื่องอีกเรื่องหนึ่งซึ่งดีกว่านั้น, หมายความว่าเราสะสม
ทรัพย์ ก็เพื่อซื้อความสะดวกแก่การเป็นอยู่ในทุกประการ
แล้วก็แสวงหาสิ่งอื่นที่ดีไปกว่าทรัพย์สมบัติให้ได้ สิ่งนั้น
ได้แก่อะไร ก็ควรจะได้คืดดูเอาเองตามชอบใจไปพลางก่อน.

ที่^{นี้} มาถึงข้อที่ว่า คนที่เกิดมา ^{นี้} ลุ่มหลงในทางกาม
นั้น น่าจะระลึกรู้ถึงภานิตโบริณสักบทหนึ่งว่า อาหาร
นิททา ภยเมถุนญจ สามาณญเมตปฺปสุภิ นรานํ — การ
แสวงหาความสุขจากการกินอาหารที่ดี, การแสวงหาความสุข
จากการนอนที่ดี, การแสวงหาความสุขจากเมถุนธรรมที่ดี,

และการรู้จักขลาดต่ออันตรายหนัภัยก็ดี, สี่อย่างนี้มีเสมอกัน
ในระหว่างสัตว์มนุษย์กับสัตว์ไตร่จนาจาน.

ธมโม ทิ เตสํ อธิโก วิเสโส — แต่ว่าธรรมะ
เท่านั้น ที่จะทำคนให้ผิดแปลกแตกต่างจากสัตว์.

ธมฺเมน ทัฬหา ปสุภิ สมานา — เมื่อปราศจาก
ธรรมะแล้วคนกับสัตว์ก็เสมอกัน.

นี่เป็นคำกล่าวที่มีมาแต่โบราณกาลก่อนพระพุทธเจ้า
และแม้ในยุคพระพุทธเจ้าก็ยังคงยอมรับภษิตัน^๕ และใน
พุทธศาสนาเราก็ถือว่า คำกล่าว^๕นี้ถูกต้องตามหลักพระพุทธ-
ศาสนาด้วย.

เป็นอันว่า เหาที่^๕เกิดมาตามธรรมดาสามัญ^๕ นี้ คนเรา
มีความรู้สึกเหมือนกับสัตว์ ในเรื่องกินเรื่องนอนเรื่องเมถุน-
ธรรม และหนัภัยอันตราย โรคภัยไข้เจ็บศัตรูอะไรก็ตาม
เหล่านี้เป็นเรื่องที่สัตว์ก็ทำเป็นเหมือนกับคน. ดังนั้นการที่
จะเกิดมาเพื่อบูชาสิ่งที่เรียกว่า กามคุณ ทางตา ทางหู ทาง
จมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นี้คงจะไปไม่รอด คือแสดง
ว่ายังไม่รู้อะไรอยู่บางอย่างหรือมากอย่าง จึงได้ไปลุ่มหลง
สิ่งซึ่งแม้ธรรมดาสัตว์ไตร่จนาจานก็ทำเป็นดังที่กล่าวมาแล้ว.

เนื่องจากเหตุที่ สิ่งที่เราเรียกว่าวัตถุภวนั้น เป็น
 มูลเหตุซึ่งจิตใจถึงที่สุด ยากที่สัตว์ตามธรรมดาจะมองเห็น
 แล้วถอนตนออกมาได้. เราจึงถือว่าสัตว์ตามธรรมดาไม่ใช่
 บุคคลสูงสุด ไม่ใช่บุคคลที่ถึงที่สุดแห่งการเกิดมาเป็นคน ;
 เป็นเพียงผู้ที่กำลังลุ่มหลงอะไรอยู่ในระหว่างทางครึ่ง ๆ กลาง ๆ
 เท่านั้นเอง ถือเอาเป็นประมาณไม่ได้. และ ถ้าสิ่งที่
 เรียกว่าภวนั้นเป็นสิ่งสูงสุดแล้ว คนก็ตาม สัตว์ก็ตาม
 ย่อมจะเรียกได้ว่าค้างอยู่ในฐานะถึงสิ่งที่สูงที่สุดแล้วด้วยกัน
 ช ช
 หงน.

บัดนี้เรายอมรับกันแล้วว่า แม้แต่พวกเทวดา
 ประเภทามาวจร ซึ่งอยู่ในสวรรค์ประเภทนั้น ก็ยังไม่ใช้
 คนตัวพิเศษอะไร ยังมีความทุกข์ร้อน, ยังมีความสกปรกเศร้า
 หมอง, เพราะประพฤติกกรรมที่ไม่สมควรทางกาย ทางวาจา
 และทางใจอยู่เป็นประจำ. พวกเทวดาเหล่านั้น เมื่อสำนึกตัว
 ขึ้นมาได้ทีไร ก็รำหาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่
 ตลอดไป. นี่จึงเป็นอันว่า เรื่องสูงสุดแม้ในทางภวนั้น
 นั้น ยังไม่ใช่สิ่งสูงสุดของมนุษย์เลย; ไม่ควรถือว่ามนุษย์
 เกิดมาเพื่อสิ่งเหล่านั้น.

ทีนี้มาถึง เรื่องเกียรติ. ถ้าจะคิดว่าคนเราเกิดมา
 เพื่อเกียรติ ก็คงจะเป็นสิ่งที่น่าสงสารมาก เพราะว่าคู่จะเป็น

เรื่องลม ๆ แล้ง ๆ โดยเหตุที่สิ่งทีเรียกว่า **เกียรตินั้น** ต้องมีมูลมาจากคนเหล่านี้หรือคนจำนวนมากอุปโลกน์ให้ นิยมยกย่องให้; เป็นเรื่องอุปโลกน์กันคิด ๆ โดยไม่รู้สักตัวก็มี. เมื่อคนส่วนมากนั้นเป็นคนโง่ คนเขลา คนหลง คนพาล ไม่รู้จักธรรมะแล้ว สิ่งที่เขาหลงนิยมยกย่องให้เป็นเกียรติแก่กันนั้น ก็ต้องเป็นเรื่องธรรมดา ๆ สามัญ ตามประสาที่คนเหล่านั้นชอบนั่นเอง; ทำให้เป็นเรื่องที่พระอรียเจ้าท่านสรรเสริญหรือสั่งสอนแต่ประการใดไม่.

ยิ่งในสมัยที่คนลุ่มหลงเรื่องเกียรติกันมาก ก็ดูจะยิ่งเป็นสิ่งที่น่าสมเพชยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที; อย่างว่าใครจะออกไปนอกโลกได้ ถือเป็นเกียรติสูงสุด มันก็ยังไม่มื่ออะไรดีไปกว่าที่จะทำมนุษย์ทั้งหมดคน ให้มีความสุขมากขึ้นได้, มีแต่เรื่องยุ่งเหยิงสับสนอลหม่านมากขึ้นกว่าเก่าเท่านั้น.

นี่เป็นตัวอย่างของสิ่งทีเรียกว่าเกียรติของปลุกุชนคนธรรมดาทั่วไป ซึ่งมีอยู่ในโลกนี้. ดังนั้นถ้าจะถือว่าเกิดมาเพื่อเกียรติ ก็คงจะนำหัวเราะเท่า ๆ กันกับที่จะเกิดมาเพื่อกามหรือแม้แต่เพื่อกิน อันอยู่ในระดับที่น่าสงสารเท่า ๆ กันแล้วแต่ว่าถูกอบรมสั่งสอนกันมาอย่างไร.

สังขารโดยศัพท์แล้วแปลว่า “ปรุง” คือกระทำครบถ้วนอย่างที่เราเรียกกันว่าปรุง คือเอาตามรูปศัพท์ตรงๆ อย่างนี้จะดีกว่า โดยจำกัดความลงไปว่า การที่ “ปรุง” เรื่อยนั้น เป็นความทุกข้ออย่างหนึ่ง. คำว่าปรุงในที่นี้หมายความว่า ไม่มีการหยุด มีการปรุงให้เกิดขึ้นใหม่ ๆ เรื่อย, และ สิ่งที่เรียกว่า “ปรุง” นี้ หมายถึง กิเลส เป็นผู้ปรุง ต่อเมื่อมีอวิชชา ความโง่ ความหลง ซึ่งเป็นต้นเหตุของกิเลสเหล่านี้ เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นแล้ว ก็มีการปรุง คือปรุงจิตใจให้ยึดมั่นถือมั่น เป็นนั่นเป็นนี่ มีนั่นมีนี่ เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด.

คำว่า “ปรุง” ในที่นี้หมายถึงมีความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานรวมอยู่ด้วยเสร็จ จึงจะเรียกว่าเป็นการปรุง. ถ้าไม่มีอุปาทาน ไม่มีกิเลสต้นเหตุอุปาทาน เข้าไปรวมอยู่ด้วยแล้ว การเกิดขึ้นเหล่านั้นไม่เรียกว่าการปรุงในที่นี้ คือไม่เรียกว่าการ “ปรุง”

ในประโยคที่ว่า สงขารา ปรมา ทุกฺขา, สงขารา ปรมา ทุกฺขา — ของปรุงหรือเครื่องปรุงทั้งหลายเป็นทุกขียัง; หมายความว่า มันปรุงจนเป็นกิเลสต้นเหตุจน

เป็นอุปาทาน มีความยึดมั่นถือมั่นแล้ว อะไรๆ ก็เป็นทุกข์
ไปหมด. ถ้าอย่าปรุ้งในทำนองนี้แล้ว ก็ไม่มีความทุกข์.
การปรุ้งในทำนองนี้มีความทุกข์และเป็นความทุกข์อยู่ในตัว
การปรุ้งนั่นเอง. การปรุ้งทำนองนี้แหละที่เรียกว่า “สังสาร-
วัฏฏ์” คือวนเวียนอยู่ในลักษณะ ๓ อย่าง กล่าวคือ กิเลส
เป็นเหตุให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป, เมื่อกระทำแล้ว
เกิดผลขึ้นมา ก็มักเล่ห์ที่จะยินดีจนรำย เพื่อทำซ้ำหรือทำ
อย่างอื่นต่อไปอีก, วนเวียนอยู่ในเรื่องกิเลส เรื่องกรรม
และเรื่องผลของกรรม เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด. นี้คือ อากาโร
ที่เรียกว่าเป็นการปรุ้งโดยแท้จริง ในประโยคที่ว่าสังขารทั้ง
หลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง คือความปรุ้งไม่หยุดยั้งนั่นเองเป็นทุกข์
อย่างยิ่ง.

ข้อที่ ๒. ที่ว่า “นิพพาน ปรหม์สุข” — นิพพานเป็น
สุขอย่างยิ่ง นั้น นี้เป็นคำกล่าวอย่างโวหารชาวบ้าน เพื่อให้
รู้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสังขาร. นิพพานก็คือ ไม่ปรุ้ง, ไม่
ปรุ้งเมื่อไรก็เป็นนิพพานเมื่อนั้น. ไม่ปรุ้งเด็ดขาดก็เป็น
นิพพานจริง. ไม่ปรุ้งชั่วคราวก็เป็นนิพพานชั่วคราว หรือ
นิพพานขี้มดอง. เมื่อผู้ใดรู้เรื่องการปรุ้งว่าเป็นอย่างไร

ถึงที่สุดแล้ว ก็ย่อมจะเข้าใจสภาพที่ตรงกันข้าม คือไม่ปรุ
งได้โดยไม่ยากนัก โดยเทียบเคียงกันในฐานะเป็นสิ่งที่ตรงกัน
ข้าม.

นิพพาน^๕ แปลว่า **ดับ** ก็ได้ แปลว่า **หยุด** ก็ได้ แปลว่า
เย็น คือไม่ร้อนก็ได้ แปลว่า **ไม่ขบถัดเสียบแทง** ก็ได้ ความ
หมายก็เหมือนกันหมดตรงที่ว่ามัน **หยุด** คือ **ไม่ปรุ**. ปรุ
ก็คือไม่หยุด จะต้องเป็นไปในลักษณะที่เร้าร้อน เป็นทุกข์
เสียบแทงทรมานเสมอไป. คำว่า **นิพพาน** ให้ถือเอา
ความหมาย **ตรงกันข้ามจากสังขาร** คือ **ไม่ปรุ** ในลักษณะ
ดังกล่าว.

๕ **ข้อที่ ๓.** คำกล่าวต่อไปที่ว่า **เอตัง ญควา ยถา**
ภูติ สันติ มคคัง ว พุรุหเย — บุคคลรู้ความจริงข้อนี้^๕อย่างถูกต้อง
แล้ว **พึงพอกพูนทางแห่งสันติ.** ^๕นี้หมายความว่า เมื่อรู้
ความจริงข้อนี้แล้ว ให้พอกพูนหนทางแห่งสันติคือ**นิพพาน**
นั่นเอง. คำว่า**นิพพาน**นี้บางทีก็เรียกว่า**สันติ** ซึ่งแปลว่า
ความสงบเย็น ใช้แทนกันได้กับคำว่า**นิพพาน**. การพอก
พูนทางแห่งสันติก็คือการพอกพูนทางของ**นิพพาน**, หมาย-

ความว่า ให้ทำทุกอย่างทุกประการ ที่จะให้คนเราใกล้ชิดสิ่งที่เรียกว่าสันติ หรือนิพพานนั้นยิ่งขึ้นไปทุกที.

เพียงเท่านั้น ท่านทั้งหลายก็คงจะได้เข้าใจเบื้องต้นว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงมุ่งหมายให้คนรู้ความจริงเกี่ยวกับความทุกข์และไม่ทุกข์ แล้วให้เริ่มพอกพูนหนทางที่จะดำเนินไปสู่ความไม่มีทุกข์ โดยประการหนึ่งคือ นิพพาน. พุทฺธสัน ๆ ก็ว่าคนเราควรที่จะเกิดมา เพื่อพอกพูนหนทางแห่งนิพพานนั่นเอง.

แต่ถ้าคนไม่รู้เอาเสียเลยว่า มีนิพพานหรือนิพพาน เป็นสิ่งที่ควรปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะเป็นความดับทุกข์อย่างยิ่งแล้ว คนก็ไม่ปรารถนานิพพาน และไม่พอกพูนหนทางแห่งนิพพานอยู่นั่นเอง. ต่อเมื่อคนรู้จักว่า การที่เป็นอยู่ในขณะนี้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง แล้วอยากจะได้สิ่งตรงกันข้ามเท่านั้นแหละ คนจึง จะสนใจในเรื่องของนิพพาน และพอกพูนหนทางไปสู่นิพพาน.

เมื่อเป็นดังนี้เขาก็จะต้องพิจารณาดูภาวะของตนเอง ให้ดี ให้ละเอียดให้ลึกซึ้ง ว่าสภาวะที่กำลังเป็นอยู่ของตนนั้น

เป็นสังขารหรือไม่. คนที่ทำการมไปตามอำนาจของกิเลส โดยเฉพาอย่างยิ่งทำชั่ว เช่นการกินเหล้าเมายา การฆ่า การพนัน การขโมย หรืออะไรต่างๆ ที่ถือกันว่าเป็นความชั่ว นั้นมันเป็นการ “ปรุง” ของอวิชชา, ความโง่ ความหลง เรื่อยๆ ไป จนเกิดความเอริศร่อย สนุกสนานเพลิดเพลิน แก่บุคคลผู้กระทำ **ได้รับทุกข์แล้วก็ยังอยากจะแก้ทุกข์ด้วย กระทำซ้ำ** อย่างเดียวกันหรือให้ยิ่งขึ้นไปอีก. นี้เรียกว่า **เป็นการปรุงอย่างยิ่ง** ขึ้นไปอีก จนกว่าเขาจะมองเห็นว่า นี่เป็นการทนทรมานจึงจะหยุดชะงัก, แล้วเหลียวไปกุศทางอื่น เพื่อจะสอดส่ายหาให้พบสิ่งที่ไม่เป็นความทนทรมาน ไม่ต้องตกเป็นทาสของเหล่าของการพนันของการทำชั่ว หรือของการประพฤติผิดนานาประการอีกต่อไป.

ทีนี้^๕จะมองดู **ในกรณีผู้ทำดี** หรือไม่ทำชั่วทำนองนั้น แต่ว่าทำสิ่งที่เขาเรียกกันว่าดีอยู่ทุกๆ เวลา ได้รับผลสมจริงตามสิ่งที่เขาเรียกกันว่าดี เช่นมีเงินมีชื่อเสียง มีอะไรทุกๆ อย่างตามที่คนดีเขาต้องการกัน. แต่ว่าเมื่อมามองดูความสุขทุกข์ทางใจแล้วเขาก็ **ยังต้องร้องไห้ ระทมทุกข์** เท่ากับที่มีเงินมาก มีเกียรติมาก มีชื่อเสียงมากอยู่นั่นเอง. คน

มีเกียรติมากก็ร้องไห้บ่อย ๆ เพราะเกียรตินั้น, คนมีทรัพย์
 มากก็ร้องไห้บ่อย ๆ เพราะทรัพย์นั้น, คนมีลูกก็ร้องไห้เพราะ
 ลูก, คนมีหลานก็ร้องไห้เพราะหลาน, หรือมีอะไรที่ตนรัก
 ตนพอใจก็ต้องร้องไห้เพราะสิ่งนั้น, แม้ที่สุดบางคนก็ต้อง
 ร้องไห้เพราะว้าวเพราะควายเป็นต้น อย่างนี้ก็ยังมี.

นี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นอยู่แล้วว่า แม้ว่าจะได้กระทำ
 ไปในทางที่ดี ไม่มีผิด ไม่เป็นบาป ไม่เป็นอกุศลแล้ว ก็ยังไม่
 ถึงที่สุดแห่งการดับทุกข์ ยังต้องเป็นทุกข์ตามแบบของคนดี,
 คนชั่วเป็นทุกข์ตามแบบคนชั่ว. คนดีเป็นทุกข์อย่าง
 ละเอียดลึกซึ้งตามแบบคนดี ในเมื่อมีความรู้สึกดีมันดีมัน
 ว่าตนเป็นคนดี; ดังนั้นเมื่อมองดูในลักษณะของธรรมชาติ
 ล้วน ๆ แล้วจะพบว่า — คนชั่วที่กำลังเสวยผลของความชั่ว
 วนเวียน ๆ อยู่นั้นก็เป็นการปรุง, คนดีที่กำลังได้รับผลของ
 ความดีวนเวียน ๆ อยู่นั้นก็เป็นการปรุง, ทั้งสองพวกเป็น
 การปรุงด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีหยุด, จะต้องไหลเรื่อยไปไม่มี
 หยุด, มีการคิดการทำ ได้รับผลของการทำ แล้วก็มี การ
 คิดต่อไป, นี้เรียกว่า “สังสารวัฏฏ์” เป็นการปรุงอย่างยิ่ง.

พอมานึกได้อย่าง^๕ คนก็จะสนใจสิ่งที่ตรงกันข้าม
 คือเห็นว่าเงินก็ช่วยไม่ได้, ชื่อเสียงก็ช่วยไม่ได้, สิ่งเท่าที่
 เรามีกาหมดแล้ว^๕ช่วยไม่ได้, เราควรจะมีอะไรหรือได้อะไร
 ที่ดีกว่า^๕? เมื่อนั้นแหละเขาจะเริ่มชะเง้อหาสิ่งที่ดีกว่าสูงกว่า
 ไปในทิศทางอื่น จนกระทั่งไปพบพระอริยเจ้า นั่งใกล้พระ-
 อริยเจ้า พังพระธรรมของพระอริยเจ้า จึงได้รู้เรื่องสิ่งซึ่งตรง
 กันข้ามกับสิ่งต่างๆ ที่ตนมีตนเป็น ตนกระทำอยู่ **๖๘๔๐**
เรื่องพระนิพพาน, หรือเรื่องหนทางของพระนิพพานนั่นเอง

เขามีความแน่ใจว่า นี่แน่แล้วเป็นสิ่งที่ทุกคน ๆ
 ควรจะได้ควรจะต้อง และคนทุกคนเกิดมาเพื่อสิ่งนี้แน่แล้ว;
 เพราะว่า **สิ่งอื่น ๆ** ทั้งหมดนั้น **ไม่เป็นความดับ ความเย็น**
ความสงบ ยังเป็นความสับสนวุ่นวาย คือปรุงแต่งอยู่นั่นเอง;
 เขาจึงได้สนใจเรื่อง**ของพระนิพพาน** ในลักษณะที่จะพอกพูน
 หนทางของพระนิพพาน โดยถือว่าคนเราเกิดมาเพื่อพอกพูน
 หนทางของพระนิพพานนั้น.

สิ่งที่ควรจะคิดมีอยู่อีกชนิดหนึ่งว่า **การที่เกิดมานี้**
เราต้องการหรือไม่? เราพอใจหรือไม่? โดยที่แท้แล้วคน
 ทุกคนไม่เคยรู้สึกเรื่องนี้ ว่าไม่ได้เคยอยากเกิดโดยตรง แต่

ว่ามันได้เกิดมาแล้ว. แต่พอเกิดมาแล้วได้พบสิ่งซึ่งเป็น
 อารมณ์ที่ถูกต้อง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย
 หลงไหลพอใจในสิ่งเหล่านั้น จึงได้**อยากเกิด** หรือ **อยากเป็นอยู่**
 อยากให้มีอยู่เพื่อจะได้บริโภคน้ำเหล่านั้น.

หรือเมื่อได้ยินได้ฟังว่าทำบุญให้มากตายไปแล้วจะมี
 สิ่งเหล่านั้น ชนดีกว่านี้ ประณีตกว่านี้ สูงสุดกว่านี้ ก็มีความ
อยากเกิด ยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อจะให้ได้สิ่งเหล่านั้น.

นี้มีใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า เพราะได้เกิดมาจึงได้
 บริโภค รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ ซึ่งถูกอก
 ถูกใจ เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวตนเป็นของตนขึ้นมา
 เป็นการเกิดขึ้นมา แล้วก็พอใจยินดีในการเกิด, กลัวความดับ
 หรือความตายเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะต้องพลัดพรากจากสิ่ง
 เหล่านั้น. ^๕นี้เรียกว่าโดยเนื้อแท้แล้ว **คนไม่ได้เกิดมาเองได้**
หรือไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา ด้วยเจตนาของตน มันเป็นไปตาม
 ธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่มีการสืบพันธุ์.

๕
 ครนเป็นคนขึ้นมาแล้ว จึงได้รับการอบรมที่ทำให้เกิด
 ความรู้สึกคิดนึกไป ในทางที่อยากเกิดในลักษณะที่กล่าวมานี้.

ถ้าปล่อยไป **ตามธรรมชาติ** จริง ๆ หรือเอาสัตว์เดี้ยวรัจจานเป็น
เกณฑ์กันแล้ว **ความอยากเกิดจะมีน้อยมาก** และจะไม่มี
ปัญหายุ่งยากเหมือนมนุษย์ด้วยซ้ำไป. เดียวกันมนุษย์จะยอม
รับว่า เราเป็นผู้อยากเกิด และเกิดมาเพื่อจะทำอะไรสักอย่าง
หนึ่ง อย่างนั้นจริงหรือไม่?

ถ้าจะถือว่าเราอยากเกิดมา เพื่อจะมาทำอะไรที่ดี
ที่สุดที่มนุษย์ควรจะทำ ตอนนั้นฟังดูแล้วก็คล้าย ๆ กับว่า เป็น
ความโง่ความหลง หรือความเสือกกระโหลกอยู่มากเหมือน
กัน; เพราะถ้าเลือกเอาในทางที่ไม่เกิดได้แล้ว มันก็ไม่
ควรจะเกิดมาตั้งแต่ที่แรก. ทำไมจะต้องมาอยากเกิดขึ้นมา
เพื่อจะต้องสร้าง ต้องทำ ต้องเดินทาง ไปกว่าจะถึงที่สุด ถึง
นิพพานอีกเล่า?

เรื่องไม่เกิดมันก็ที่อยู่แล้ว ทำไมจะเกิดมาเพื่อให้เป็น
ภาระด้วยเล่า? นี่แหละคือ **ปัญหาหรือต้นทุนของปัญหา**
เป็นตัวอวิชชา หรืออย่างน้อยก็มีมูลมาจากอวิชชา **ที่ว่าคน**
เราเกิดมาเอง หรือว่ามีอะไรบังคับให้เกิดมา? และว่าเมื่อ
เกิดมาแล้วจะต้องทำอะไรบ้าง? คนโดยมากไม่คิดมากถึง
อย่างนั้น จะคิดตลปหล่น ๆ แต่เพียงว่า ที่กำลังเกิดอยู่เดี๋ยวนี้

จะต้องทำอะไร. พอเห็นว่าเกิดมาเพื่อสะสมทรัพย์ ก็สะสม
ทรัพย์เรื่อย ๆ ไปก็แล้วกัน. หรือถ้าเกิดมาเพื่อกิน เพื่อ
เกียรติ ก็ทำไปเพื่อกิน เพื่อเกียรติอีก แล้วก็ถือว่าพอแล้ว
มีชื่อเสียงมาก พอใจแล้ว ความเป็นสุขแล้ว อย่างนี้เรียกว่า
เป็นความถูกต้องของบุคคลนั้นอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ที่ถือเอา
เพียงสั้น ๆ เท่านั้น.

แต่เดี๋ยวนี้คนเราได้รับการศึกษามีการอบรม ให้รู้จัก
คิดนึกมากกว่านั้น จนกระทั่งมองเห็นว่า การทำอย่างนั้น
การได้เป็นอย่างนั้น การได้ทำจนถึงที่สุดของความเป็นอย่าง
นั้น ก็ยังไม่เป็นที่พอใจเราเลย ยังมีอะไรที่เรารู้สึกว่าจะอ่อนเร้น
อยู่ เราจำใจจำทำเท่าที่นึกได้เพียงเท่านั้น เราอาจจะถูกหลอก
ถูกลวงอย่างไรก็ได้. เมื่อสงสัยอยู่ดังนี้ ก็คงจะไม่วายที่จะ
คิดไปว่ายังมีอะไรยิ่งไปกว่าเกียรติ. ในที่สุดก็จะมาลงร่องลง
รอยของธรรมะที่ว่า **เกิดมาเพื่อศึกษาให้รู้เรื่องที่สูงสุดที่
ประเสริฐสุดของมนุษย์ ให้ได้พบสิ่งที่สูงสุดประเสริฐสุด
ของมนุษย์ ให้จบให้สิ้นสุดลง ตรงสิ่งที่ดีสุดที่มนุษย์ควรจะได้**
ได้ ไม่มีอะไรที่ยิ่งไปกว่านั้นแล้ว.

หมายความว่า เมื่อยอมรับว่าเกิดมา หรือต้อง
เกิดมา และ เกิดมาแล้ว จะมีอะไรที่จะต้องทำให้ถึงที่สุด
จนถือว่าเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์; ดังนั้นไม่ควรจะมี
อะไร มากไปกว่า **สิ่งที่ดับทุกข์ได้สิ้นเชิง** และ **ภาวะที่เป็น**
ความดับทุกข์ได้สิ้นเชิง ที่คนจะพึงลูฟิ่งถึงตามหลักของ
พระพุทธศาสนา.

นี่เป็นการกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในโลกนี้
เพื่อทำให้คนรู้จักสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะเข้าถึง หรือได้รับ
นั่นเอง. ศาสนาอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วก่อนพุทธศาสนา ก็ล้วน
แต่พยายามที่จะตอบปัญหา ว่าเกิดมาทำไมอย่างเดียวกันหมด,
คือว่า **มนุษย์เกิดมาเพื่ออะไรที่ดีที่สุด** ด้วยกันทั้งนั้น จึงได้
บัญญัติความอัมเอบด้วยกามคุณเป็นสวรรค์ **ว่าเป็นสิ่งสูงสุด**
บ้าง และ **บัญญัติความสุขที่ไม่เกี่ยวกับกามคุณ เป็นความ**
สุขที่บริสุทธิ์อย่างพรหมโลก **ว่าเป็นสิ่งสูงสุด**ของมนุษย์บ้าง
กระทั่งมีลัทธิที่สอนว่าเกิดมาเพื่อหาความสุขจากความรู้สึก **ที่**
ว่าไม่มีอะไรเลย, ไม่มีอะไรเลย, ดังนั้นก็ยัง มี กระทั่งความที่
มีอาการเหมือนกับว่า **เป็นอยู่ก็ไม่ใช่** **ตายแล้วก็ไม่ใช่** คือ
ไม่มีสัญญาในสิ่งใดหมด เกิดความสุขขึ้นมาจากภาวะอย่างนี้

นี้กับบุญถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์จะพึงได้พึงถึงก็ยังมี และ
สูงสุดกันอยู่เพียงเท่านั้น ในยุคพุทธกาล.

พระพุทธเจ้าทรงชวนชายศึกษา ตามสำนักต่างๆ
จนจบจนทั่ว ก็ได้รับคำสอนสูงสุดเพียงเท่านั้น. พระองค์มี
ปัญญามากพอที่จะไม่เห็นว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้
จะถึง จึงได้ทรงหันต่อไปตามวิถีทางของพระองค์เอง จึง
ได้ตรัสรู้สิ่งที่ดับทุกข์สิ้นเชิง ที่เรียกว่านิพพาน. แม้ว่าจะ
สิ่งที่เรียกว่านิพพานนั้น เขามีพูดกันอยู่ก่อนพุทธกาล, แต่
ความหมายของคำว่านิพพาน ในลัทธิอื่น ๆ ไม่เหมือนกับ
ความหมายของคำว่านิพพานในพุทธศาสนา.

ดังเช่นบางลัทธิบางศาสนาในครั้งกระโน้น ถือเอา
ความถึงที่สุดของกามารมณ์ว่าเป็นนิพพานและเรียกชื่อว่า
นิพพาน; อย่างนี้ก็มิ. นี่เป็นการชี้ให้เห็นว่าคำพูดนั้น
ไม่แน่ มันต้องเอาความหมายเป็นเกณฑ์. **ถ้าถือว่าเกิดมา
เพื่อให้ได้นิพพาน ก็ต้องเป็นนิพพานตามหลักของพุทธศาสนา**
อย่าได้เป็นนิพพานตามหลักของลัทธิอื่น เช่นเอาความ
สมบูรณ์ของกามารมณ์เป็นนิพพาน หรือเอาความสุขเกิดจาก
สมบัติชั้นสูงสุดว่าเป็นนิพพาน ดังนี้เป็นต้นเลย.

เมื่อถือว่านิพพานเป็นจุดหมายปลายทางของเรา ก็
 ต้องหมายเอานิพพานในพระพุทธศาสนา. **นิพพานใน
 พุทธศาสนานี้** เมื่อกล่าวสำหรับคนทั่วไปแล้ว ก็พึงเข้าใจเกิด
 ว่ามัน **ตรงกันข้ามจากคำว่าสังขาร** โดยบาลีว่า “**สงฺขารา ปรมมา
 ทุกฺขา - สังขารังฺหฺลยาเปณทุกฺขํอย่างย้ง, นิพฺพานํ ปรมํสุขํ
 - นิพพานเป็นสุขอย่างย้ง**” ดังนั้. ดังนั้จึงได้ความว่าสิ่งที่
 เรียกว่า **นิพพาน** นั้นก็คือ **ไม่ปรุง** นั้นเอง.

เกิดมาเพื่อไม่ปรุงพังตุก็ขันตี. ขันตีตรงที่บางคน
 อาจจะหัวเราะเยาะก็ได้ว่า **เกิดมาเพื่อหาให้พบ “ความไม่ปรุง”.**
ความปรุงคือเวียนว้ายไปในสังสารวัฏฏ์ เป็นความทุกข์.
ความไม่ปรุงคือมีสติปัญญาสูง ถึงขนาดที่ตัดผ่าวงกลมนี้
 ให้ขาดกระจายออกไป **ไม่ให้หมุนได้อีกต่อไป** ก็ไม่เป็นสัง
 สารวัฏฏ์. อย่างนี้เรียกว่าไม่ปรุง **คือเกิดมาเพื่อหยุดเสียซึ่ง**
สังสารวัฏฏ์ให้ถึงที่สุดของความทุกข์ คือไม่มีทุกข์เลย. นี้
 เรียกว่า **นิพพาน.** อย่างนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ลึกลับมหัศจรรย์
 เหลือวิสัยของคน **หรือว่าเป็นสิ่งที่จะได้ต่อตายแล้ว.**

ขอให้เข้าใจกันเสียใหม่ให้ถูกต้องว่า **สิ่งที่เรียกว่า
 นิพพานนั้นต้องได้ในขณะที่มีความรู้สึกเป็น ๆ อยู่อย่างนั้.**

ในขณะที่ไม่มีการปรุงแท้จริง ในขณะที่นั้นเป็นนิพพาน.
 ถ้าได้ศึกษาก็เป็นนิพพานแท้; ถ้าไม่ได้ศึกษาก็เป็นนิพพาน
 ชั่วคราว ดังที่กล่าวแล้ว.

เมื่อรู้จักนิพพานชั่วคราวแล้ว ก็เป็นลู่ทางสว่างไสว
 ที่จะดำเนินต่อไป จนถึงนิพพานถาวรคือนิพพานแท้จริงที่ทำ
 บุคคลผู้ถึง ให้เป็นพระอรหันต์นั่นเอง. ^{๕๕}นี่ก็เพราะรู้ว่า
 สังขารคือปรุง, เป็นทุกข์, นิพพานคือไม่ปรุง เป็น "สุข".
 คนทุกคนควรจะเกิดมาเพื่อพอกพูนหนทางของพระนิพพาน
 โดยแท้.

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ^{๕๖}ก็ด้วยความมุ่งหมายที่จะ
 ช่วยให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่า หลักระรณะในพระพุทธศาสนา
 นั้น เมื่อจะต้องตอบปัญหาที่ถามว่า ^{๕๗}เกิดมาเพื่ออะไร แล้ว ก็
 น่าจะถือเอาพระพุทธานุชาตินี้เป็นหลักสำหรับที่จะตอบ;
 และเพื่อจะให้คนทุกคนไม่ว่าระดับไหนชั้นไหน ถือเอา
 ประโยชน์ได้จากพระพุทธานุชาตินี้ จึงได้นำกล่าวในโอกาส^{๕๘}
 และในลักษณะเช่นนี้.

หวังว่าในโอกาสแห่งการเข้าพรรษา^{นี้} การเดินทาง
 ไปสู่สันติของท่านทั้งหลาย คงจะก้าวไปเร็ว เร็วกว่าระยะ
 กาลนอกพรรษาโดยแน่นอน. ขอให้^{เป็น}ผลสมตามความ
 प्रารธนา โดยสมควรแก่การศึกษา เข้าใจในหนทางแห่ง
 ธรรมะ^{นี้}ยิ่งๆขึ้นไป- ค้ำยัน^{กัน}จงทุกคน เทอญฯ

ธรรมเทศนา สมควรแก่เวลา เองก็มีด้วยประการ^{นี้}.

ตอน ๒
การเดินทางด้วยปัญญา
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๘

เกิดมาทำไม?

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ขทา ปฺลวณาย ปสฺสตี
อถ นินฺพินฺนทติ ทฺถุเข
เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา-ติ.

ฉบับนี้จะ ได้วิชันาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา—ความเชื่อ และวิริยะ—ความพากเพียร ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญองกามก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนาของพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายกว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมชาติในวินัย มีอุปมาปรลาคับสืบต่อจากธรรม-
 เทศนา ที่ไควลลขณาแลวในวณธมมสวณะก่อน ซึ่งในวณธมมสวณะ
 นั้น ไควลลวณธมมสวณะ เมื่อกลวตามหลักพระพุทธานศาสนาแลว ควรจะ
 ดือว คนเรากลตมาทลไม? แลวไดใหอรธการบยาโดยปรยาตางๆ,
 จนสรูปควมไดว, เพราะสงขารคือการปรุงเบงทุกขอยางยง, แลว
 เพราะนพพานคือการไมปรุงเบงควมสุขอยางยง. ผูทรรูควมจรงขอน
 แลว พงพอกพุนทางแหงพระนพพาน อนสรูปเบงใจควมสนๆ ว
 คนเรากลตมาเพื่อจะเดนไปตามทาง ทลใหถึงพระนพพาน ในท
 สุก แลวใหพยายามทลจะพอกพุนหนทางแหงพระนพพานนอย
 ตลอดเวลา คงน. ถาไปหลงคคเสยวกลตมาเพื่อเหตุอยางอนแลว ก็ค
 คนทลไมไดเดนทางไปสูพระนพพาน หรือวการกลตมาของเขานั้นไมได
 เลอนไหลไป ตามทางของพระนพพาน มีแตจะเบงไปตามประสา
 สามณชน ทลเทมไปทลวควมเคลากควมหลง ซึ่งนาไปสูควมทุกข
 ในทลสุด. ส่วนผูทลไดพงธรรมะของพระอรยาเจว รูไดเหมือนกลวแลวว
 สงขารเบงทุกข นพพานเบงสุข คนควรจะพอกพุนทางของนพพาน
 คงน. เบงอนวธรรมเทศนาในวณธมมสวณะ ไควลลวณธมมสวณะ กลตมา
 เพื่อจะเดนทางไปสูจุดหมายปลายทางคือนพพาน ส่วนในโอกาส
 นจะไควลลวณธมมสวณะคือนอนทลไปตามลาคบ วามเบงอยางไร.

เกยวกับขอนควรจมองคูกนอยางกวางๆ ทวไปเสย
 ก่อนว การทลกลตมานเบงเหมือนการเดนทาง, นขอนหนง.

และจะต้องพิจารณาว่า เดินอย่างไรเรียกว่าเดินผิดทาง, และ
เดินอย่างไรเรียกว่าเดินถูกทาง? เพราะว่าคนเราอาจจะกำลัง
เดินอยู่เป็นนอย่างมากก็ได้ แต่ว่ายังผิดทาง. คือไม่ไปถึงที่
ที่ควรจะไปถึง. การเดินชนิดนี้แม้จะเดิน ทางอยู่เสมอ
ก็มีได้หมายถึงในที่นี้; ในที่นี้หมายถึง การเดินที่ถูกต้อง
มีพระนิพพานคือความดับทุกข์เป็นจุดหมายปลายทาง.

ที่ว่า การเกิดของคนเรา เกิดมาในลักษณะที่เป็น
การเดินทางไปพระนิพพานนี้ ยังเป็นสิ่งเร้นลับ; เพราะ
ว่าน้อยคนนักที่จะคิดว่า การเกิดมาของคนเรานั้นเป็นการ
เดินทาง. เขาจะคิดไปตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นตามสิ่งแวดล้อม
ต่าง ๆ คิดไปตามชอบใจของตน, แต่ละคน ๆ จึงไม่เหมือนกัน.
เพราะฉะนั้นจะต้องมีการคิดที่ถูกต้อง การปรึกษาหารือกัน
หรือการศึกษาที่เพียงพอ จึงจะช่วยให้รู้ว่า การเดินทางที่
แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร.

เดี๋ยวนี้ เราได้อาศัยพระพุทธานุชาติของพระพุทธเจ้า
ซึ่งเป็นบุคคลผู้เดินทางจนถึงที่สุดแล้ว, มาเป็นหลักสำหรับ
ศึกษาและปฏิบัติ จึงเป็นการง่ายเข้า. แต่คนส่วนมากก็

ไม่ได้สนใจในพระพุทธรูปที่เป็นการแสดงถึงทางหรือ
การเดินทางนี้ ก็มากนัก.

ยิ่งกว่านั้นยังมีสิ่งที่ควรจะคิดนึกต่อไปอีกว่า คำว่า
มนุษย์ ที่เกิดมาเพื่อได้เดินทางนี้ หมายถึงมนุษย์คนไหน?
หรือมากนักน้อยสักเท่าไร? ถ้าคนที่มีความคิดกว้างๆ ก็จะคิด
ได้ว่า เล็งถึงมนุษย์ทุกๆ ไปทั้งหมดทั้งสิ้นด้วยกัน; เพราะ
พิจารณาดูแล้วจะเห็นได้ว่า กว่ามนุษย์จะรู้เรื่องหนทางหรือ
เดินถูกทางนี้, ได้มีมนุษย์เป็นอันมากเดินผิดทาง และค่อยๆ
ถูกทางขึ้นมาตามลำดับ จนกระทั่งเกิดพระพุทธรูปเจ้าที่เป็น
ผู้เดินทางได้ถูกต้องจนถึงที่สุด.

นี่ก็แปลว่า มนุษย์ช่วยกันเดินทางเรื่อย ๆ มา ซึ่งใน
ขณะนั้น ๆ ได้ทำให้คนใดคนหนึ่งมีสติปัญญามากขึ้น ๆ จนเดิน
ได้ถึงที่สุดดังนี้.

หรือมองกันอีกทางหนึ่งก็คือว่า มนุษย์คนหนึ่ง
มีอายุอย่างมากก็ไม่เกินร้อยปี. เขาเดินไปอย่างงุ่มง่ามไม่เท่าไร
ก็ตาย, เดินไม่ได้สักก็มากนักแล้ว ใครจะเป็นผู้เดินต่อไป?

ข้อนี้ก็ควรจะฟังได้ถึง *ลูกหลานของบุคคลนั้น*, ที่ได้รับช่วง
 การเดินต่อไป ก็ได้รับเอาสติปัญญาที่บรรพบุรุษได้ทำให้
 เกิดขึ้นเท่าไรก็มาทำต่อไป ให้เป็นการเดินทางไปสู่ความ
 เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที จนกว่าจะถึงชั่วอายุคนคนหนึ่งซึ่งการ
 เดินทางนั้นได้ถึงที่สุดเข้าจริง ๆ.

นี่ก็เป็นการเห็นได้แล้วว่า แม้แต่การมีลูก มีบุตร
 เพื่อจะสืบพันธุ์นี้ ก็ควรจะเป็นการสืบพันธุ์ไว้ เพื่อการเดิน
 ทางต่อไป จนกว่าจะถึงที่สุด. ลองคิดดูที่ว่า คนที่มีลูก
 มีหลานเดี๋ยวนี้ คิดอย่างนี้หรือไม่? มีลูกมีหลานเกิดขึ้น
 ตาคำ ๆ ออกมาเรื่อย ๆ พ่อแม่มีความคิดหรือไม่ว่า พวก
 นี้แหละคือผู้ที่รับช่วงสืบต่อการเดินทาง. ถ้าไม่มีความ
 รู้สึกอย่างนั้น ก็แปลว่ายังมีความคิดต่ำเหมือนกับสัตว์; เช่น
 สุนัขและแมวเป็นต้น คลอดลูกออกมาก็รู้จักรักลูกอย่างยิ่ง
 ถึงกับยอมเสียสละชีวิตตน ต่อสู้เพื่อจะเอาลูกรอดไว้, อย่างนี้
 สัตว์ไตรัจฉานก็ทำได้, มนุษย์ก็ทำได้ เพราะมีความรักที่
 ครอบงำจิตใจถึงที่สุดในลักษณะเดียวกัน.

แต่แล้วถ้าเราจะสังเกตดูว่าสัตว์ไตรัจฉานนั้น มีความ
รักลูก ต่อสู้เพื่อความรอดอยู่ของลูกทำไม? เพื่อประโยชน์
อะไร? เราไม่อาจจะพิสูจน์ได้ว่า สัตว์เหล่านั้นจะมีความคิด
อย่างไร; มันคงมีแต่ความรัก ให้ลูกรอดอยู่เท่านั้น. ดังนั้น
ก็ต้องยกให้เป็นเรื่องของธรรมชาติ ว่า *ทำไมธรรมชาติจึง
สร้างความรู้สึกชนิดนั้นขึ้นในจิตใจของสัตว์เหล่านั้น?* ไปๆ มาๆ
ก็ *เพื่ออย่าให้สูญพันธุ์* นั่นเอง.

ที่สัตว์ฟันฝ่าอย่าให้สูญพันธุ์^๕ เพื่อประโยชน์
อะไรต่อไปอีกเล่า? ในที่สุดก็เพื่อเดินไปเรื่อยๆ โดยวิวัฒนาการ
ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะถึงที่สุดของสัตว์ที่สืบพันธุ์ต่อๆ กันมา
นั้นๆ.

๕ จะเห็นได้ แม้ ธรรมชาติแท้ๆ ก็ต้องการไม่ให้
สิ่งมีชีวิตสูญพันธุ์^๕ เพื่อประโยชน์แก่วิวัฒนาการจนกว่า
จะถึงระดับสูงสุดด้วยกันทั้งนั้น. ๕ เป็นความต้องการของ
ธรรมชาติ. สัตว์ไตรัจฉานทั่วไปก็ตกอยู่ใต้กฎเกณฑ์อันนี้,
จะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวนั้นไม่เป็นประมาณ. ฉะนั้น จึง
เป็นการกล่าวได้ว่า การเกิดมาของสัตว์เหล่านั้น ก็เป็นการ

เดินทาง และเป็นการเดินไปเรื่อย ๆ ด้วยวิวัฒนาการนั่นเอง ;
 กว่าที่จะถึงที่สุด ตามที่เชื่อกันว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์และสูงสุด
 ขึ้นไปตามลำดับจนเป็นพระพุทธรเจ้าก็ได้ ดังนั้กมึ.

ที่นี้เรามามองดูที่คนในปัจจุบันนี้, มีลูกมีหลาน
 สืบพันธุ์นี้เพื่อประโยชน์อะไร ? คนไหนบ้างที่มีความคิดจริงจัง
 ว่า มีลูกนี้เพื่อจะสืบพันธุ์มนุษย์เอาไว้จนกว่าจะถึงนิพพาน
 คือให้เดินไปเรื่อย ๆ ? เท่าที่เห็นกันอยู่โดยมากก็มีความรัก
 ลูก, เลี้ยงดูทะนุถนอมยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะความ
 รักอย่างหลับหูหลับตา เพื่อให้ดี ให้สวย ให้อวย ทำนองนี้
 ทั้งนั้น ; ไม่เคยคิดว่าจะมีพันธุ์เหลืออยู่เพื่อเดินทางต่อไป
 หรือสืบต่อหน้าที่ของมนุษยชาติส่วนรวม, ไม่ใช่ของคนใด
 คนหนึ่ง กว่าที่จะถึงที่สุด.

เขาไม่มีความคิดเช่นนั้นเลย, **มีความคิดเป็นไปแต่**
เรื่องตัวกู เรื่องของกูอย่างแคบที่สุด จนกระทั่งว่าลูกของกู
 คนเดียวเท่านั้นที่มีความหมาย ; จะต้องเป็นอย่างนั้น จะต้อง
 เก่งอย่างนี้เป็นต้น ; มีความคิดอุตรวิถิตการแผนหลักธรรมชาติ
ผิดหลักธรรมะโดยประการทั้งปวง จึงต้องได้รับความทุกข์

กรรม เพราะลูกหลานนั้นอย่างสมน้ำหน้า; ไม่มีประโยชน์อะไร ในการที่เกิดลูกเกิดหลานออกมา เพื่อจะช่วยให้มนุษยชาติเดินทางไปถึงนิพพานเร็วเข้า.

นี่แหละหวังว่า เรื่องนี้จะเป็นเรื่องที่จะเร้าให้นำไปคิดกันต่อไปว่าเกิดมาทำไม? และ จะต้องทำอะไร? แม้แต่ว่าจะมีลูกหลานเป็นการสืบพันธุ์นั้น จะให้สืบอะไรต่อไป จึงจะเป็นมนุษย์ที่พบพระพุทธศาสนา และเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องแท้จริง.

ถ้าเราจะคิดว่าคน ๆ หนึ่งเป็นมนุษย์ของตนเอง แต่ละคน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกันแล้ว มนุษยชาติก็จะไม่มีทางที่จะเจริญก้าวหน้า จนเกิดพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลกนี้ได้. หรือแม้แต่ความรู้วิชาการต่าง ๆ ถ้าไม่ช่วยกันสืบต่อมรดกมาต่อกันแล้ว ก็จะไม่เจริญก้าวหน้า ขึ้นมามากมายได้ถึงเพียงนี้.

เดี๋ยวนี้สิ่งที่มนุษย์ช่วยอายุหนึ่ง ๆ ทำได้, ก็กลายมาเป็นมรดกของมนุษย์ชั่วคนชั้นหลังสืบไปตามลำดับ ๆ ทำให้ก้าวหน้าสูงขึ้นไป เราจึงมีวิชาการในโลกนี้เหลือเฟือ. นี้ก็เรียกได้ว่าอยู่ในทำนองเดียวกันกับที่ว่า เกิดมาเพื่อ

วิวัฒนาการของมนุษย์เป็นส่วนรวมกว่าจะไปถึงที่สุด. แม้ว่า
 วิวัฒนาการตามประสาชาวบ้านหรือชาวโลก เป็นสิ่งที่ไม่อาจ
 จะไปถึงที่สุดได้ ส่วน วิวัฒนาการตามแบบของธรรมะที่
 พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ เป็นตัวอย่างนั้น ย่อมจะเป็นไปถึง
 ที่สุดอันเป็นจุดหมายปลายทาง คือ สามารถดับทุกข์สิ้นเชิงได้
 โดยแน่นอน.

เพราะฉะนั้น เราควรจะได้พิจารณากันต่อไปถึงข้อ
 ที่ว่า ถ้าถือว่า มนุษย์เกิดมาเพื่อเดินทางไปนิพพานแล้ว
 เราจะต้องทำอะไรกันต่อไป เกี่ยวกับการเดินนั้น? พระ-
 พุทธภาษิตมีอยู่ว่า “สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญา
 ปสฺสตี — เมื่อใดบุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวง
 ไม่เที่ยง; อถ นิพฺพินฺนตี ทุกฺเข — เมื่อนั้นเขาจะเบื่อ
 หน่ายในสิ่งซึ่งเป็นทุกข์; เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา — นั่นคือ
 หนทางแห่งพระนิพพานอันเป็นธรรมหมดจด”.

โดยใจความก็คือว่า ต่อเมื่อเห็นความจริงของสังขาร
 ทั้งหลายทั้งปวงแล้วเท่านั้น คนจึงจะรู้สึกเบื่อระอาต่อสิ่ง

ที่เรียกว่าสังขารนั้น. อันเป็นคนเงื่อนของหนทางที่จะไปสู่
พระนิพพาน อันเป็นธรรมมหคจก.

พระพุทธรักษาที่ยังมี ต่อไปครบถ้วนถึง ๓ ลักษณะ
คือว่า "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา" "สพฺเพ ธมฺมา, อนตฺตา"
อีกด้วย. เมื่อใด เห็นสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง, เห็นสังขาร
ทั้งปวงเป็นทุกข์, เห็นธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา
เมื่อนั้นย่อมเบื่อหน่ายต่อสังขารที่เป็นทุกข์, นั่นคือหนทาง
แห่งนิพพาน, หรือต้นเงื่อนแห่งหนทางที่จะไปสู่นิพพาน.

ข้อนี้ต้องสังเกตให้ดีๆ คือเหมือนมีความเข้าใจในเรื่อง
ของสังขารดีแล้วเท่านั้น คนเราจึงจะเกลียดสังขารคือความ
ทุกข์. ดังเช่นบทที่กล่าวมาแล้วคราก่อน ว่า สังขาร
ทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง. พอเริ่มมองเห็นว่าสังขารทั้งหลาย
เป็นทุกข์อย่างยิ่ง ก็เบื่อหน่ายต่อสังขารเหล่านั้นซึ่งเป็นทุกข์
อยู่ในตัว. เพราะว่าฉันเชื่อว่าสังขารแล้วก็มีแต่ความทุกข์
เท่านั้น ห้ามสังขารที่เป็นสุขไม่. คือเหมือนไม่เบียดสังขารคือ
นิพพาน จึงจะเป็นความสุข.

แต่ยังมีคำกล่าวบทสุดท้ายของ พระพุทธเจ้าพระองค์
 ที่ปฏิเสธเสียทั้งสังขารและไม่ใช่สังขาร, ก็คือว่า **จะเป็นสังขาร
 ก็ตาม ไม่ใช่สังขารก็ตาม ล้วนแต่เป็นอนัตตา คือไม่ใช่
 ตัวตนที่จะยึดถือเอาเป็นของตนได้.** ^{นี่คือกล่าวอย่าง}
 หมกจกสิ้นเชิง, ว่า **สังขารเป็นของไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์
 ทั้งสังขารและทั้งมิใช่สังขาร เป็นสิ่งที่ยึดถือไม่ได้ ไม่มีใคร
 สามารถที่จะยึดถือได้** ว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของตน. พอ
 เห็นความจริงข้อนี้ครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้น หนทางจะเริ่ม
 ตั้งต้นเป็นไปในทางที่ถูก คือตรงตั้งไปสู่ความดับทุกข์หรือ
 ที่เรียกว่านิพพานนั่นเอง.

คำว่า “**หนทาง**” มีคำอธิบายมากมาย, ท่านทั้งหลาย
 ควรจะเข้าใจเป็นข้อแรกหรือเป็นพื้นฐานเสียก่อนว่า คำว่า
 “ปฏิบัติ” หรือคำว่า “ปฏิบัติ” ก็ตาม สองคำนี้ก็คือคำๆ
 เดียวกับคำว่าหนทาง. **ปฏิบัติ** แปลว่า **ไปตามลำดับ;**
ปฏิบัติ ก็แปลว่า **ไปตามลำดับ.** **ไปตามลำดับ** ก็คือการเดิน
ทางตามลำดับ หรือว่าหนทางที่มีไว้ให้เดินตามลำดับนั่นเอง.

ที่เราเรียกว่า “**ทาง**” เราหมายถึงสิ่งที่ถูกปฏิบัติหรือ
 ถูกเดิน **แต่ว่าสิ่งเหล่านั้นมันไม่อาจจะแยกกันได้** คือถ้ามีการ

เดินแล้ว มันก็มีคนเดิน มีทางที่เดินและมีการเดินนั้นด้วย.
 การเดินกับคนที่เดิน และหนทางที่เดิน มันแยกกันไม่ได้.
 ภาษาบาลีใช้คำๆเดียวกัน คือรากศัพท์รากเดียวกัน แต่ปรุง
 รูปผิดเพี้ยนกันไปนิดหน่อย, คือเป็น *คนผู้เดิน*, เป็น *หนทาง*
สำหรับเดิน, หรือเป็น *กิริยาอาการแห่งการเดิน* ดังนี้
 ๕๕ ๕๕ ศัพท์เหล่านี้ จึงเป็นศัพท์ที่มีรากศัพท์เป็นอันเดียว
 กันหมด; เพราะฉะนั้นเมื่อเราได้ยินคำว่า *ปฏิบัติ* หรือคำว่า
ปฏิบัติ. ก็จึงรู้เถิดว่ามัน *หมายถึง การเดินทาง*.

และยังมีคำอื่น ๆ อีก เช่นคำว่า "*กรรมบถ*" ซึ่ง
 แปลว่า *หนทางแห่งการกระทำ*; อันนี้ก็ชื่อ *ทางเดินหรือ*
หนทางสำหรับเดิน นั้นอีกเหมือนกัน. เมื่อคำที่มีความหมาย
 เป็นหนทางสำหรับเดินมีอยู่มากคำดังนี้ คนที่ศึกษาไม่ต้อจ
 จะงงหรือหลงว่าช่างมีมากมายหลายหมวดหลายหมู่. เช่นว่า
กุศลกรรมบถสิบ, *๕๘๔* *นักเป็นหนทาง*, หรือว่า *ศีล สมาธิ ปัญญา*
๕๘๔ *นักเป็นหนทาง*, หรือว่า *อริยมรรคมีองค์แปด* *๕๘๔* *นักเป็นหนทาง*,
 หรือ *แม่ที่สุดแต่ว่าเมื่อใดเห็นว่า* *สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง*
๕๘๕ *เป็นทุกข์* และ *ธรรมทงปวงเป็นอนัตตา* *๕๘๕* *นักเป็นหนทาง*
 อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าท่านผู้ใดมีความรู้สึกที่สับสนกันอยู่อย่างนั้นแล้ว ก็ควรจะทำความเข้าใจเสียใหม่ว่า บรรดาสิ่งที่มีชื่อต่าง ๆ กัน นั้น ที่แท้ก็เป็นเรื่องเดียวกัน เป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน; เพียงแต่ ว่าเป็นการกล่าวที่มองกันไปในแง่หนึ่งมุมหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่ง จะได้ยกตัวอย่างให้ฟังพอเป็นทางที่จะให้เข้าใจได้.

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงตรัส เรียกการประพาศิ ๑๐ ประการ ว่ากุศลกรรมบถ คือทางกายก็เว้นโทษที่ควรเว้น ทางกาย ทางวาจาเว้นทางวาจา, ทางใจก็เว้นในทางใจ, รวมกันเป็น ๑๐ อย่าง ที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ. **นี่ก็เพราะ** ว่าถ้าประพาศิตามนั้นแล้ว บุคคลนั้นก็เหมือนผู้ที่ก้าวหน้า **ไปในทางสูง** เปลี่ยนแปลงไปในทางสูง. ในที่นี้ทรงต้องการจะกล่าวใน **ระดับชั้น ๆ สำหรับคนทั่วไปทุกคน** จึงได้ตรัสไว้ในรูปแบบนี้

ที่นี้เมื่อต้องการจะกล่าวให้สูงขึ้นไปหรือให้เร็ว ๆ เข้า **สำหรับผู้ที่ขบถปัญญา** หรือระดับสูงกว่าคนธรรมดา **ก็ตรัสเรื่อง อริยมรรคมีองค์แปด** : มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมาภังคะ เป็นต้น, บัญญัติข้อความที่สูงขึ้นไป

เป็นการปฏิบัติที่สูงขึ้นไปกว่าระดับชาวบ้านตามธรรมดา; แต่มีความมุ่งหมายก็อย่างเดียวกัน คือให้ลุดถึงพระนิพพาน เป็นจุดหมายปลายทางด้วยกัน เพียงแต่มีน้ำหนักหรือมีระดับ ผิดกันบ้างเท่านั้นเอง.

ทีนี้ถ้าจะมองดูพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่ว่า **“เมื่อใด เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เมื่อนั้นเป็นหนทาง”** นี้เราจะ ยิ่งเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นไปอีกว่า เป็นการ **กล่าวอย่างรวบรัด** เฉพาะ ผู้มีปัญญาแต่พวกเดียว เพราะว่าในบาลีนั้นก็ระบุชัดอยู่แล้วว่า **เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา เมื่อนั้นจึงจะเป็นหนทาง.**

ทีนี้ถ้าเราจะมองย้อนกลับลงไปอีกทีหนึ่ง ก็ให้เห็น ได้ว่า **เมื่อมีปัญญาเข้าใจถูกต้อง** ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เป็น สังขาร หรือเป็นธรรมชาติเหล่านั้นแล้ว; เมื่อนั้นแหละ **คนเราจะประพฤติกปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ทางใจ** ชนิด ที่เป็นความ **ถูกต้องอย่างยิ่ง** คือไม่ใช่เป็นการทำตามระเบียบ ตามธรรมเนียม, ตามแบบพิธี, โดยที่ยังไม่เข้าใจ.

หรือถ้าจะกล่าวอีกทางหนึ่งก็ว่าเพราะคนมองเห็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้ว, ปล่อยเขาไปเถอะ จะไม่มีทาง
ที่จะทำอะไรผิดทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ เพราะอำนาจ
ของความรู้เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นเองเป็นเครื่องกำกับ
เอาไว้, คือ เมื่อรู้หรือเข้าใจหรือเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
อย่างถูกต้องแล้ว คนเราจะคิดผิด หรือหวังผิด หรือพูดผิด
หรือทำผิดเป็นอันได้อย่างไรกัน.

เพราะว่าปัญญา^๕นั้นมองเห็นความไม่เที่ยงเป็นทุกข์
เป็นอนัตตาอยู่ชัดๆแล้ว จึงหลงผิดอะไรไม่ได้ ทำไปตาม
ปัญญา^{๕๘๔}นั้นหมดความถูกต้อง; เพราะฉะนั้นจึงเป็นศีล
สมาธิ ปัญญา^๕ ชนมาเอง หรือว่า เป็นอริยมรรค^๕มองค^๕แปล
ชนมาเอง หรือว่า เป็นกุศลกรรมบถสิบ ประการ^๕ชนมาเอง
ดังนี้ เป็นต้น.

นี่จะทำให้ท่านทั้งหลายมองเห็นได้ว่า ถ้าสมมุติว่า
เราจะลงมาจากยอด ก็คือเรา ลงมาจากยอด ของปัญญา^๕ที่มองเห็น
เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วก็ทำอะไรข้างล่างหรือข้างใต้นั้น
ถูกหมด.

ที่^{๕๕}อีกทางหนึ่งเราจะ **ตั้งต้นจากข้างล่าง** คือรากฐาน
 เรา**ก็ต้องสร้างรากฐาน** ที่กาย ที่วาจา หรือที่ใจ ให้เป็นการ
 ประพฤติปฏิบัติชนิดที่เป็นไปในลักษณะที่จะทำให้เราเกิดมี
 ปัญญาเพิ่มขึ้นทุกวัน. เพราะฉะนั้นถ้ายังเป็นชาวบ้าน
 ธรรมดา เป็นปุถุชนคนเขลาอยู่ตามสามัญแล้วก็จงเชื่อ แล้ว
 จงพยายาม **ปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนั้น** เรื่อยไป;
 ไม่เท่าไรก็จะมีปัญญาเกิดขึ้นตามลำดับ เพราะว่ามันเป็นการ
 เดินที่ถูกต้อง **ในที่สุดก็จะถึงยอดคือได้รับปัญญา** คือได้เกิด
 ปัญญาที่มองเห็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** อีกนั่นเอง.

เพราะเหตุฉะนั้น^{๕๖}แหละ, เราจะมองดูจากปลายทางมา
 ต้นทาง, หรือจะมองจากต้นทางไปปลายทาง มันก็ควรจะได้
 ทง^{๕๗}นั้น, แล้วแต่ว่าใครเกิดมา มีพื้นเพอุปนิสัย มีอินทรีย์
 มีสติปัญญา มากน้อยอย่างไรนั้นมากกว่า. และสำหรับบุคคล
 ที่ได้เกิดมาในโลกนี้มีอายุยืนยาวมาบ้างแล้ว ก็ **ควรจะมึ**
ปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งเพิ่มขึ้นทุกวัน ๆ จนกระทั่งบัดนี้ พอ
 ที่จะมองเห็นได้ว่า **สังขารไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตาได้**
อย่างไร, หรือว่า **การปรุงแต่งไม่หยุดนั้นเป็นความทุกข์**
อย่างไร, **การไม่ปรุงแต่งเป็นความไม่ทุกข์** อย่างไม่.

นี่แหละเป็นคำตอบที่พอแล้ว สำหรับจะช่วยให้มองเห็นว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสิ่งที่เรียกว่า ทาง หรือหนทางนี้ ไว้ในลักษณะต่างๆกัน

ในอันคับสูง ได้ตรัสสติบัญญัติฐานทั้ง ๔ ว่าเป็นเอกายน-มรรค คือหนทางอันประเสริฐสำหรับบุคคลผู้เดียว, เดินไปในทางเส้นเดียว, เพื่อถึงจุดหมายปลายทางเพียงสิ่งเดียว, อย่างนี้ก็มี; คือได้ตรัสสติบัญญัติฐานทั้ง ๔ นี้ว่าเป็นตัวทาง และยังมีทางที่ตรัสไว้ในชื่ออื่นอีกมากมาย ไม่จำเป็นที่จะต้องประมวลมาในที่นี้ให้มากเกินไป จนทำความพินเฝ้ารำคาญ.

นี่เพียงแต่ต้องการให้ท่านทั้งหลายมองเห็นว่า **สิ่งที่เรียกว่าทางนั้นจะเป็นทางที่แท้จริงขึ้นมา ก็ต่อเมื่อมีปัญญาเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตฺตา เข้ามาเจืออยู่ด้วย.** ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ยังไม่เป็นหนทางที่แท้จริง, จะเป็นเพียงการตระเตรียมหรือค้นทางอย่างเดียวเท่านั้น; หมายความว่า **ถ้ายังไม่มีปัญญาที่จะเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตฺตา, การเดินทางนั้นก็ไม่ว่าจะเดินไปทางไหน มีแต่จะเดินเข้าหาสิ่งซึ่งเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตฺตา มากขึ้น** แล้วก็จะมีความทุกข์ซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น.

แต่ถ้ามองเห็นเสียบ้างว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาแล้ว จิตใจก็จะเดินทางหลีกห่างออกจากสังขารเหล่านั้น, ไปตามแนวที่จะข้ามพ้น หรืออยู่เหนือสิ่งเหล่านั้น ไม่ให้ความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นทำอันตรายตนได้. นี่แหละคือหนทางที่แท้จริง. ที่หลีกออกไปจากความทุกข์ไปสู่ความดับทุกข์.

เป็นอันว่าเราทุกคน จะต้องสร้าง หนทางที่ถูกต้อง แท้จริงขึ้นมาด้วยระบบของปัญญา, พยายามเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา หรือที่เรียกว่า “ปรุ้งเรื่อย” ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความทุกข์อยู่ในตัวเอง, ไม่มีอะไรเลย, มีแต่ภาวะแห่งความเป็นทุกข์เท่านั้น, ควรจะหลีกห่างเสียอย่างยิ่ง; เมื่อเป็นดังนี้จะมีการประพฤติ หรือมีการกระทำชนิดที่ไม่เป็นการปรุ้งด้วยกิเลส ตัณหา อูปาทาน.

เพราะว่าเมื่อเห็นความไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา อยู่แล้ว สิ่งที่เราเรียกว่าตัณหาอูปาทานจะเกิดขึ้นไม่ได้, จะมีอยู่แต่ปัญญาเท่านั้น. ปัญญาตนเองเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้กิเลสตัณหาอูปาทานปรุ้งขึ้นมาได้ ชีวิตจึงเป็นไปในทางได้

ในตัวเอง คือเป็นวิวัฒนาการที่ได้อยู่ในตัวเองเพิ่มขึ้น ๆ
จึงนับว่าเป็นการเดินทางอยู่ในตัว.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้ **มีความสนใจ** ในคำ ๓ คำ
คือ คำว่า **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** นี้ให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน หรือ
อยากจะขอร้องว่า ตลอดเวลาแห่งพรรษา^{นี้} คงจะได้สนใจ
เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กันมากเป็นพิเศษกว่านอกพรรษา
หรือกว่าปีที่แล้วมา. ให้พยายามสนใจและทำความเข้าใจ
ในข้อที่ว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตานี้ ให้
ละเอียดให้ประณีตให้สุขุมยิ่ง ๆ ขึ้นไป; อย่าเพียงแต่ท่องได้
หรือว่าจำได้ตามคำอธิบายของผู้อื่น.

ให้มองเห็นอยู่ว่า **สิ่งที่เป็นการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยนั้น** **ลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา**
ในเมื่อบุคคลไม่รู้ตามเป็นจริงแล้ว, ก็ไปหลงตะครุบเอามาให้
เป็นของเที่ยง, เป็นของสุขหรือเป็นอนัตตา, คือเป็นตัวตน
ของตน; เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วมันจะเกิดเรื่องเกิดราวกัน
อย่างไร ขอให้ลองคิดดู. มันเหมือนกับจะไปบังคับสิ่งซึ่งมี
ลักษณะอย่างหนึ่งให้เป็นไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเหลือวิสัยที่ใคร

จะบังคับได้; เช่นจะบังคับให้ไฟไม่มีความร้อนอย่างนั้น
มันก็เป็นสิ่งที่น่าหัวเราะน่าสงสาร.

ฉะนั้น การที่คนเป็นอันมากคิดว่าเราเกิดมานี้จะต้อง
ได้อย่างนั้นอย่างนั้น ตามชอบใจเราเองไปทุกสิ่งทุกอย่าง;
เมื่อไม่ได้ก็ร้องไห้, เมื่อได้ก็ดีใจ. มีลูกมีหลานเกิดขึ้นก็สอน
กันได้เพียงเท่านั้น **ไม่มีอะไรเพิ่มขึ้นเป็นความเฉลียวฉลาด**
มากขึ้นไปกว่านี้. **นี่แหละจะเรียกว่า เป็นการเดินทางตาม**
พระพุทธเจ้าได้อย่างไรกัน? มีลูกมากก็เดินตามพ่อแม่ใน
ลักษณะอย่างเดียวกัน, มีหลานมีเหลนออกมาก็มีการเดินตาม
กันแต่ในลักษณะอย่างเดียวกัน, **ไม่มีความก้าวหน้าผิดแผก**
แตกต่างออกไป ในการที่จะรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, หรือว่ายึดมั่นถือมั่นไม่ได้.

ฉะนั้น ถ้าเราจะให้ลูกหลานรวมทั้งตัวเราเองเดิน
ทางไปได้โดยสะดวกรวดเร็วแล้ว ก็ควรจะไต่สัจใจอบรม
สั่งสอนความรู้เรื่องความยึดมั่นถือมั่น หรือความไม่ยึดมั่น
ถือมั่นนั้นกันให้มากเป็นพิเศษ. **แม้ว่าเราจะอยู่ในโลกนี้จะต้อง**
มีอะไรกิน มีอะไรใช้ มีอะไรทำ มีอะไรดูแลรักษา, ก็จึงได้

กระทำไปโดยไม่ต้องมีความยึดมั่นถือมั่น. แต่ให้กระทำ
ไปด้วยอำนาจของสติปัญญา ทมมองเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
อยู่ตลอดเวลา พร้อมกันไปทีเดียว. เมื่อลูกหลานเขามี
ปัญญาในขั้นนี้ ก็เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นสิ่งที่ยึดมั่น
ถือมั่นไม่ได้อย่างนั้นแล้ว, เราก็ปล่อยเขาได้, เขาจะต้องคิด
ถูกเอง, พุทถูกเอง, กระทำถูกเอง, ในหนทางที่จะไม่เป็น
ทุกข์.

เราควรจะให้อบรมสั่งสอนให้เข้าใจอย่างอึ้งในเรื่อง
ความยึดมั่นถือมั่นและความไม่ยึดมั่นถือมั่น; เพราะว่าเด็ก ๆ
ของเราจะไม่ต้องร้องไห้มากเกินไป หรือหัวเราะมากเกินไป.
ให้เขามีสติปัญญาที่จะอยู่เหนือสิ่งที่จะทำให้เขาหัวเราะหรือ
ร้องไห้นั้นให้มากขึ้น; ให้มากยิ่งขึ้นทุกที เท่ากับที่เขา
เจริญเติบโตขึ้นมาทุกที ๆ.

อย่างนี้จะได้อธิบายว่า ทำประโยชน์แก่กุลแก่ลูกหลาน
เหลนเหล่านี้อย่างยิ่งที่เดียว เป็นบิดามารดาหรือเป็น
บรรพบุรุษที่ดี ที่มอบหมายช่วงแห่งการเดินทางให้แก่ลูก
หลานของตนอย่างถูกต้องและรวดเร็วสมกับข้อที่ว่า มนุษย์
นี้เกิดมาเพื่อเดินทาง จากความทุกข์ ไปสู่ความไม่ทุกข์;

และแม้แต่ลูกหลานก็ยังได้รับมอบหมายการเดินทางนี้เป็นช่วง ๆ ไป. ในลักษณะที่จะทำให้มนุษย์นี้ถึงที่สุดจุดหมายปลายทางกันได้สักวันหนึ่งโดยแน่นอน.

บัดนี้เราลองดูกันทั่ว ๆ เกิต ว่าในประเทศไทยเรานี้ก็ดี ในประเทศอื่น ๆ อีกมากมายหลายร้อยประเทศ คือทั้งโลกก็ดี เขากำลังพูดกันเรื่องอะไร? เขากำลังสอนลูกสอนหลานสอนยุวชนของเขาอย่างไร? และเขาทั้งหมดนั้นกำลังกระทำอยู่ในลักษณะเช่นไร คือเขากำลังต้องการอะไร? อะไรที่เป็นเหตุให้เขาทำอย่างนั้น จนกระทั่งเกิดความทุกข์ทรมานขึ้นมาท่วมทั่วทุกหัวระแหงในโลก เช่นที่เป็นอยู่ในเวลานี้.

นี่แหละคือ **ผู้ที่ไม่เดินทางให้อุคทาง**, กลายเป็นเดินวกไปในทางของพระยามาร, หรือซาตาน, หรือภูตผีปีศาจ หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก, ซึ่งมีอย่างเดียวคือ **จะต้องเป็นการทนทุกข์ทรมาน** ในลักษณะที่น่าเวทนาสงสารมากมายหลายแบบ, ไม่สมกับการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ หรือเป็นมนุษย์ที่พบพระพุทธศาสนาเลย. แม้ที่สุดแต่จะเป็นมนุษย์ทั่ว ๆ ไปก็ยังไม่ได้ เพราะว่าคำว่ามนุษย์นี้ ถือเอาตามภาษา

บาลี หรือสันสกฤตแล้วมีความหมายดีมาก คือคำว่า **มนุษย์** นี้
 แปลว่า **มีใจสูง** บ้าง, แปลว่าเป็น **เหล่ากอของพระมนู** ผู้จอม
 บัญญาบ้าง; อะไร ๆ ก็ล้วนแต่เป็นไปในทางที่สูงกว่าธรรมดา
 ๕ ๕
 ทงนน.

ถ้าเป็นมนุษย์แล้วก็ต้องเดินถูกทางเป็นแน่นอน ;
พอเดินผิดทางก็กลายเป็นไม่ใช่มนุษย์ ไปในขณะนั้นเอง.
 ท่านลองคิดให้ผิดแนวของธรรมะคู่สักขณะหนึ่ง, ในขณะนั้น
 ก็จะปรากฏว่าท่านไม่เป็นมนุษย์เสียแล้ว กำลังเดินไปตาม
 ทางของภุมปีศาจ ของยักษ์ ของมาร ของสัตว์ไตรัจฉาน
 อย่างใดอย่างหนึ่งไปเสียแล้ว นี่ควรระมัดระวังให้ละเอียดถึง
 ขนาดที่ว่า **เราเดินทางกันอยู่เรื่อยไปทุกลมหายใจเข้าออก**
ทุก ๆ ขณะ ซึ่งจะเรียกว่า ๑ นาทีหรือ ๑ วินาทีก็ตาม. มัน
 เป็นการเดินทางอยู่เรื่อยไป เผลอเมื่อใดก็วกไปผิดทางเมื่อ
 ๕
 นน.

เพราะฉะนั้น **อย่าได้คิดไปในการทำที่จะทำให้เกิด**
ความประมาท เป็นคนประมาท เป็นคนอวดดี, **ว่าการเดิน**
นี้ เป็นของง่าย, หรืออาจจะปล่อยให้ล่องลอยไปตามกระแส

น้ำไหล แล้วแต่กระแสจะพาไปก็ยิ่งได้. ทั้งนี้นับว่าเป็น
 ความคิดที่ผิดอย่างยิ่ง; **เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านได้สอน**
ให้ระมัดระวังการเดินทางนี้ทุก ๆ ขณะจิต เสดลนิกเดียว
ในขณะที่โลกมีการแวะออกนอกทาง, วกออกนอกทางได้.
 และในบางกรณีอาจจะเป็นเอามาก ถึงขนาดที่เรียกว่าผิดทาง
 จนยากที่จะกลับเข้ามาสู่หนทางได้อีก, . หรือต้องใช้เวลานาน
 มากเกินไป ถ้าหากว่าจะได้พลัดตกลงไปในอบายหรือนรก
 เป็นต้น; หมายความว่าได้ทำผิดปล่อยให้จิตตกถึงลงไปสู่
 ความต่ำทรามชนิดที่มีชื่อเป็นอบายหรือนรก จนยากที่จะกลับ
 ทั่วได้ในเวลาอันสั้น.

อย่างนี้เรียกว่า **เป็นการเดินทางที่ก้าวพลาด** ถลาคก
 ร่อง ตกคู ตกเหว พลัดตกลงไปจากหนทางที่เดียว. เพราะ
 เหตุที่เป็นผู้ประมาท ไม่เดินอยู่ในทาง **ไม่มีสติปัญญา**
ที่จะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กำกับอยู่อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว;
 และ **ไม่มีมิตรสหายที่ดีที่จะช่วยประคับประคองอยู่เคียงข้าง**
 กอยเตือนไม่ให้พลัดออกไปนอกทาง; มีแต่คนตาบอดจูง
 คนตาบอด หรือว่าคนที่ไม่มีลูกตาจูงคนที่ไม่มีลูกตาปะะ
 ปะ ๆ กันไปเรื่อย จนโลกนี้เต็มไปด้วยภาวะที่น่าสลดสังเวช

นำทุเรศสงสารเหลือประมาณ ไม่มีส่วนที่น่าชื่นอกชื่นใจที่ตรงไหน เพราะเป็นผู้ประมาทเดินออกนอกทางอยู่ด้วยกัน เป็นส่วนใหญ่ ในที่ทุกหนทุกแห่งตลอดเวลาทีเดียว.

ขอให้ท่านทั้งหลายได้มีความคิดนึกไปในทางที่ว่า เรื่อง การเดินทาง หรือ หนทางนี้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเสียแล้ว ไม่ใช่เรื่องที่จะทำเล่น ๆ ได้เสียแล้ว; แต่เป็นเรื่องที่ใหญ่ที่สุด เป็นเรื่องทั้งหมดทั้งสิ้นของมนุษย์เรา เป็นเรื่องที่จะต้องทำด้วยสติปัญญาสามารถอย่างยิ่งหรืออย่างสุดยอคของมนุษย์เรา. อย่าได้ผลอแม้แต่ชั่วเวลานาทีเดียว, วินาทีเดียว, หรือขณะจิตเดียวเลย มันอาจจะพลัดออกนอกทาง ด้วยเวลาชั่วขณะจิตเดียวได้เสมอไป.

ถ้าไม่ระวังจิตไว้ทุก ๆ ขณะแล้ว, มีหวังที่จะต้องพลัดออกนอกทาง ถึงกับจมดิ่งลงไปใบบายก็ได้. ควรจะกำหนดพิจารณาความน่ากลัวน่าหวาดเสียว ของการทำผิด นึกไว้ให้มากด้วยกันจงทุกคน, แล้วตั้งตนให้เป็นผู้ที่แจ่มแจ้ง แจ่มใสอยู่ด้วยปัญญา เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตฺตา ในสิ่งที่มีอยู่รอบตัวเราทุก ๆ สิ่งแล้ว การกระทำ การพูด การคิดของเรา ก็จะเป็นไปแต่ในทางที่อนุโลมกันได้กับปัญญาที่เห็นอนิจจัง

ทุกข์ อนาคตานัน ไม่มีทางที่จะทำผิดจนเกิดทุกข์โทษขึ้นได้
แต่ประการใด.

นี้เรียกว่าเป็น **วิธีการเดินทางโดยสรุป** เอาแต่หัวใจ,
คือใจความสั้น ๆ แล้วขยายออกไปเป็นการประพฤติปฏิบัติ
ต่าง ๆ นานา หลายสิบหมวด ซึ่งตน **อาจจะเลือกเอาได้สัก
หมวดหนึ่งที่เหมาะสมแก่อุปนิสัยของตน** : เช่น **อริยมรรค
มีองค์แปด**, เช่น **สติบัญญัติ ๔**, เช่น **กุศลกรรมบถ ๑๐**,
เช่น **สิกขา ๓** หรือ **บุญญกิริยาวัตถุ ๓**, หรืออะไร ๆ
ก็แล้วแต่จะเลือกเอา.

พระพุทธเจ้าท่านทรงมีบารมี ๑๐ ประการ เป็นแนว
ทางเดินไปจากความเป็นมนุษย์ธรรมดา จนถึงความเป็น
พระพุทธเจ้า. **นี้ถ้าเราจะคิดว่ามันมากเกินไปสำหรับเราก็**
ถูกเหมือนกัน; แต่ถ้าจะคิดเสียว่าเราทำให้ครบทั้ง ๑๐ อย่าง
แต่ไม่ต้องมากถึงพระพุทธเจ้าท่านทำ **นี้ก็ถูกอีกเหมือนกัน.**
คือว่าบารมีเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นการประพฤติกระทำชนิดที่
ถูกควบคุมไว้ด้วยปัญญาที่มองเห็นว่า **โลกหรือสังสารวัฏฏ์**
หรือสังขารนี้เต็มไปด้วยความทุกข์.

เราต้องการจะข้ามไปจากสิ่งเหล่านี้ ไปสู่สิ่งโน้น
 คือนิพพาน ด้วยการกระทำชนิดที่มองเห็นสิ่งซึ่งปวงตามที่
 เป็นจริง ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างไรแล้ว
 ก็ประพฤติปฏิบัติเพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งที่ไม่เที่ยง
 เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหล่านั้นเสีย; เพราะฉะนั้นจึงบำเพ็ญ
 การให้ทาน บ้าง บำเพ็ญเมตตา บ้าง บำเพ็ญสัจจะ บ้าง
 บำเพ็ญขันติ บ้าง บำเพ็ญทุก ๆ อย่างเท่าที่เห็นว่าจะเป็นการ
 ควบคุม หรือบังคับความรู้สึกที่จะไหลไปในทางต่ำ อันเกิด
 จากความที่ไม่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้น.

สรุปความในที่สุดนี้ว่า การเดินทางนั้นต้องตั้งต้นที่
 การเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วก็เดินไปด้วยการเห็น
 อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วก็ ถึงที่สุดลงด้วยการเห็น อนิจจัง
 ทุกขัง อนัตตา อย่างแจ่มแจ้งถึงที่สุดเช่นเดียวกัน; ไม่มีอะไร
 มากไปกว่านี้เลย.

หวังว่าท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท จะได้ถือเอา
 พระพุทธภาษิตที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหนทางไว้อย่างชัด
 แจ่มเช่นนั้น จงสำเร็จประโยชน์แก่ตนด้วยกันจงทุก ๆ คน.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้.

เราล้นใจดวง @ พี่หัดดวงล้นใจ

เราล้นใจดวงล้นใจ

เพราะล้นใจล้นใจ-

ที่เรา, ล้นใจที่ล้นใจ

ที่ล้นใจนี้แหละเราล้นใจ

เราล้นใจล้นใจ

มาที่ใจล้นใจ ล้นใจ

ล้นใจล้นใจได้ล้นใจ

ที่เรายล้นใจ

ล้นใจล้นใจ เป็นล้นใจ

ล้นใจ ล้นใจ เพราะล้นใจ

ล้นใจล้นใจ

ล้นใจล้นใจล้นใจ

ล้นใจล้นใจล้นใจ

ก็เพราะล้นใจล้นใจ

เราล้นใจล้นใจ เห็นล้นใจ ?

ล้นใจล้นใจ เราล้นใจล้นใจ

ล้นใจล้นใจล้นใจ

ล้นใจล้นใจล้นใจล้นใจ

ล้นใจล้นใจ ล้นใจล้นใจ

รายชื่อหนังสือ
ชุดหมั่นล้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธคุณค่ากลอน	๔
๒.	การศึกษาคืออะไร ?	๑
๓.	การงานคืออะไร ?	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร ?	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตสำหรับมนุษย์	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗.	ปวารณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑
๘.	ชาติในปัจจุสมุปบาท	๑
๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุคปัจจุบัน	๑
๑๐.	การบวชคืออะไร ?	๑
๑๑.	ศาสนาคืออะไร ?	๑
๑๒.	ตัวตนคืออะไร ?	๑
๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑
๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน	๑
๑๕.	คุณพระไม่ตาย	๑
๑๖.	คุณพระไม่ตาย และเกิดมาทำไม ?	๑
๑๗.	ความรักดี	๑

“คุณพระ” คือ คุณของพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ :

- เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย,
- ใครเข้าถึงคุณของพระ ก็กลายเป็นผู้ไม่รู้จักตายด้วย.
- เราจะต้องเศร้าโศก เรื่องความตายไปทำไมกัน ?
- เพราะเป็นศตาคา หรือความเป็นเช่นนั้นเอง.

หัวใจของพระพุทธศาสนาโดยบาลีว่า “ตตคา”-เช่นนั้นเอง. เกิด -
แก่-เจ็บ, หาย, ไม่หาย, หรือตาย ย่อมเป็นเช่นนั้นเอง อาศัยพระองค์
เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ไม่เห็นมีใครๆ มีแต่สังขารล้วนๆ เป็นไปตาม
กฎของธรรมชาติ. เห็นเป็นเช่นนั้นเองแล้ว ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดขึ้น.

ความเจ็บไข้เป็นของธรรมดาต้องมีแก่สังขารทั้งหลาย :-

- มีเพื่อเตือน, สอนให้ฉลาด, เตรียมตัวเพื่อดับไม่เหลือ.
- สมัยครตายเสียก่อนตาย เพื่อดับไม่เหลือ
- สังขารย่อมไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.

เตรียมใจเพื่อดับไม่เหลือ ๓ ประการ :-

๑. ร่ำลึกว่า เรื่องโลกียวิสัย ได้ทำเสร็จแล้ว
๒. เรื่องทาน คีต บุญกุศล ได้ทำเสร็จแล้ว
๓. พอกันทีสำหรับจะเวียนว่ายเป็นมนุษย์, เทวดา, ฯลฯ

ไม่มีอะไรที่น่าไปเอาไปเป็น, มุ่งหาสันติ ดับเย็นเป็นนิพพานเถิด.